

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 19100/B/2012/1398609851

Energetická diplomacia
ako nástroj zahraničnej politiky Ruskej federácie

Bakalárska práca

2011

Jozef Benovič

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Energetická diplomacia
ako nástroj zahraničnej politiky Ruskej federácie

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 6221 7 00 - Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie, Ekonomická univerzita v Bratislave

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ján Bocora

Bratislava, 2012

Jozef Benovič

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú (bakalársku) prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Pod'akovanie

Ďakujem Ing. Jánovi Bocorovi za poskytnutú podporu, ochotu, cenné rady a usmernení pri písaní záverečnej práce.

ABSTRAKT

BENOVIČ, Jozef: *Energetická diplomacia*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ján Bocora. – Bratislava: FMV, 2012, 44 strán.

Cieľom záverečnej práce je objasniť stratégiu ruskej zahraničnej politiky a jej nástroj energetickú diplomáciu. Mapuje a prináša prognózu vývoja ekonomických vzťahov v energetickom sektore. Práca je rozdelená do troch kapitol. Obsahuje štyri grafy, tri tabuľky a 4 prílohy. Prvá kapitola je venovaná opisu energetického sektora Ruskej federácie, jeho produkciu a exportu. V ďalšej časti je rozobraná a charakterizovaná problematika ruskej zahraničnej politiky prevádzaná prostredníctvom energetických surovinových zásob. Vysvetľuje a popisuje pojem energetická diplomacia ako nástroj politiky štátu voči zahraničiu. Záverečná kapitola sa zaoberá reálnou aplikáciou energetickej diplomacie v energetických konfliktoch posledného desaťročia a ich dopad na ekonomiku Slovenska. Výsledkom riešenia danej problematiky je progresívny rozvoj energetickej závislosti európskych štátov na ruských pohonných palivách a budovanie nových sietí potrubí mimo územia Ruskej federácie.

Kľúčové slová: Energetická diplomacia, Energetická stratégia, Zahraničná politika, Surovinové zdroje, Potrubná sústava.

ABSTRACT

BENOVIČ, Jozef: *Energy diplomacy*. – University of Economics Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Thesis supervisor: Ing. Ján Bocora. – Bratislava: FIR, 2012, 44 pages.

The goal of this thesis is to explain the strategy of the Russian foreign policy and its tool energy diplomacy. It informs and brings prognosis in development of economic relations in the energy sector. The thesis is divided into 3 chapters. It contains four graphs, three tables and four attachments. The first chapter is aimed on the description of the energy sector in Russian Federation on its production and export. In the second part is analysed and defined the issue of Russian foreign policy provided by energy resources. It illustrates and subscribes the term energy diplomacy as a tool of state policy in relation towards the partner countries. The final part deals with the real application of energy diplomacy in energy conflicts in the last decade and its impact on Slovak economy. The objective of this thesis is the situation of progressive development of the European energy dependence on Russian fuels and new pipeline networks construction beyond the Russian territory.

Key words: Energy diplomacy, Energy strategy, Foreign policy, Natural resources, Pipeline system.

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Graf 1: **Vývoj produkcie ropy v Rusku**

Graf 2: **Hlavné exportné destinácie ruskej ropy rok 2009**

Graf 3: **Vývoj ťažby zemného plynu v Rusku**

Graf 4: **Vývoj exportu zemného plynu z Ruska**

Tabuľka 1: **Objem produkcie ruskej ropy rok 2009 podľa regiónov**

Tabuľka 2: **Hlavné oblasti ruského exportu zemného plynu v roku 2009**

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 Hospodársky a energetický komplex Ruskej federácie	9
1.1 Holandská choroba v Rusku	11
1.2 Ruský energetický sektor	12
1.2.1 Produkcia ropy.....	12
1.2.2 Export ropy	15
1.2.3 Produkcia zemného plynu	18
1.2.4 Export zemného plynu.....	19
1.2.5 Uhlie	22
2 Energetická diplomacia Ruskej federácie	23
2.1 Zmena politiky po nástupe Putina	23
2.2 Rastúci význam ruských zdrojov v medzinárodných vzťahoch	25
2.3 Vývoj vzťahov s Európskou úniou	27
2.4 Aspekty využívania energetických zdrojov v zahraničnej politike Ruskej federácie	29
2.5 Ciele ruskej energetickej diplomacie	33
3 Presadzovanie energetických záujmov Ruskej federácie vo vzťahu k iným štátom.....	35
3.1 Bielorusko-ruská kríza	35
3.2 Ukrajinsko-ruská kríza.....	38
ZÁVER.....	43
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	45
Knížné zdroje.....	45
Odborné a výskumné práce	45
Internetové zdroje	46
ZOZNAM PRÍLOH.....	50

ÚVOD

Svetové hospodárstvo ako proces výroby, investícií a spotreby funguje za stálych činností jednotlivých funkcií. Input tohto mechanizmu tvoria zdroje. Prírodné, ľudské alebo finančné formy sú konštrukciou ekonomického procesu, ktorého funkčnosť zabezpečuje jeden nenahraditeľný a konkrétny zdroj, energia. Je hnacím motorom celého ekonomického mechanizmu. Udržateľnosť a vývoj ekonomiky preto životne závisí od energetických zdrojov. Svetová ekonomika musí na zabezpečenie produkcie dobývať energetické zdroje a získavať nové zásoby, pretože trend spotreby energie neustále stúpa a známe, objavené zásoby sa vyčerpávajú. Napriek tomu, že sa v 21. storočí začínajú na trh dostávať alternatívne a obnoviteľné zdroje energie, stále nie sú schopné zabezpečiť dostatočnú efektivitu výroby. Tematika energetických zdrojov sa priamo dotýka Ruskej federácie, ktorá vďaka svojmu nerastnému bohatstvu predstavuje širokú ponuku energetických zdrojov. Ťažba kľúčovej suroviny ropy podľa vedcov prechádza zlomom, pričom jej produkcia dosahuje najvyššie možné maximum. V tomto bode zohráva strategickú úlohu zahraničná politika vlád disponujúca týmito zdrojmi.

Cieľom tejto práce je zobraziť postavenie ruského energetického sektora vo svetovej ekonomike ako jedného z kľúčových dodávateľov a analyzovať aspekty jeho zahraničnej politiky. Stratégia ruskej zahraničnej politiky je charakterizovaná ako „energetická diplomacia“. Pojem nie je však presne definovaný. Bol vytvorený zahraničnými politikmi ako forma zahraničnej politiky Ruskej federácie prevádzaná prostredníctvom energetickej závislosti s cieľom dosahovať konkrétne politické ciele. Teoretická analýza prechádza do praktického využitia v medzinárodných vzťahoch a prináša prognózu ďalšieho vývoja.

Prvá kapitola práce rozoberá a popisuje energetický aspekt ekonomiky Ruskej federácie ako jej hnací motor. V prvej časti sa nachádza priebeh vývoja ruskej ekonomiky od roku 1991, kedy sa transformovala na trhovú hospodárstvo a zriadila nový systém hospodárskej aktivity. Najvýznamnejším sektorom sa stala energetika, ktorej komplex je rozobratý v ďalšej časti so zameraním na dve kľúčové komodity, ropu a zemný plyn. Zachytáva rozbor produkcie, spracovania, obchodovania a exportu týchto dvoch surovín. Surovinová základňa a husto rozvinutá distribučná sieť potrubí sú základným významom role energetickej politiky Ruska. Druhá kapitola sa osobitne venuje pojmu energetická diplomacia, jeho opisu a praktickej aplikácii. Sústreďuje sa na politické a hospodárske dôvody dôležitosti energetických surovín v širokom kontexte.

Ich využitie nie je zamerané len na primárny zámer spracovania a spotreby, ale aj na presadzovanie strategických záujmov v politike voči odberateľským a tranzitným štátom. Hlavné oblasti a ciele ruskej politiky sú zamerané najmä na solventné krajiny s vysokým dopytom po energetických surovinách. Smerovanie energetickej politiky v rozsahu obchodných zmlúv, výstavby potrubí a prieskumom nových ložísk surovín predznamenáva posilňovanie závislosti európskych odberateľov na Rusku. Základnou otázkou je energetická bezpečnosť, v ktorej môže mať rusko-európska závislosť dvojaký charakter. Spôľahlivosť dodávateľa energetických surovín bola v praxi vystriedaná krízovou situáciou zastavenia dodávok zemného plynu do Európy. Otázne fungovanie politického mechanizmu energetickej stratégie je zachytené v tretej kapitole, opísané na energetickej kríze Ruska s inými krajinami.

Záverečná práca obsahuje z hlavnej časti analýzu energetických a hospodárskych predpokladov Ruskej federácie s opisom a syntézou jej politických foriem pôsobiacej v medzinárodných vzťahoch. Z širokého komplexu ekonomických pojmov abstrahuje kľúčové, týkajúce sa energetickej bezpečnosti a stratégie. Analýza prípadovej štúdie konkretizuje konanie jednotlivých štátov v otázkach energetickej interakcii a popisuje priebeh konfliktov partnerských krajín. Neistota ekonomických zákonov sa prejavuje v rozličných dôvodoch riešení vzájomných problémov, kedy rozhoduje politika daného štátu. Pri uvádzaní kvantitatívnych údajov boli použité hodnoty posledných rokov zo svetových hospodárskych inštitúcií ako World Energy Outlook, U.S. Energy Information Administration, BP Energy Outlook a World Bank.

1 Hospodársky a energetický komplex Ruskej federácie

Ruská federácia sa po rozpade Sovietskeho Zväzu ocitla v kritickej situácii uprostred trhovej ekonomiky. Husto rozvinutý priemysel nebol konkurencieschopný a nedával perspektívy na silný rast. Skutočný rozvoj mohol nastať až po liberalizácii ruskej ekonomiky. Od roku 1991, kedy sa stal prvým demokraticky zvoleným prezidentom samostatného Ruska Boris Jeľcin, začala krajina robiť veľké pokroky. Prvé kroky týkajúce sa privatizácie prebehli ihneď v prvých rokoch. Vlna privatizácie priniesla so sebou okrem transformácie hospodárstva aj značné problémy. Prechod z centrálne plánovaného na trhové hospodárstvo prebehol menej efektívnou cestou monopolizácie. Táto etapa sa vyznačuje nástupom novej spoločenskej triedy v Rusku, tzv. oligarchie, do ktorej patrili najväčší privatizátori štátnych podnikov a nerastných zdrojov na celom území. Väčšina ruského priemyslu pripadla do rúk ôsmym vplyvných ľudí. Spočiatku chýbali Rusku zložky ekonomickej štruktúry ako komerčné bankovníctvo, obchodné zákony a právne normy. Ekonómovia sa snažili o precíznejšie hospodárske zameranie, pretože dovtedajšia špecializácia na ťažký priemysel predstavovala pochybnosti v progresívnom vývoji makroekonomických veličín. V deväťdesiatych rokoch prešla ruská ekonomika vrcholmi aj dnami hospodárskeho cyklu. Striedali sa obdobia rastu aj recesie. Aj keď väčšinu cien určoval trh, vláda musela fixovať ceny mnohých statkov, od ktorých záviselo udržanie hospodárstva. Energetické zdroje sa stali základným nástrojom príjmov do rozpočtu. K tomu došlo aj k silnej inflácii a kurz rubľa voči doláru klesal. Skresľoval sa tak vzájomný pomer globálnych ekonomických ukazovateľov. Podľa Medzinárodného menového fondu malo pri transformácii dôjsť k šokovej terapii prostredníctvom reforiem, progresívnych daní, obmedzením ponuky peňazí a nárastom úrokových mier¹.

S príchodom Jeľcina bola najväčšia pozornosť venovaná makroekonomickej stabilizácii a reštrukturalizácii. Pri stabilizácii bolo potrebné podporiť ekonomický rast v prostredí stabilných cien a výmenného kurzu, na čo bolo potrebné dôsledné vedenie fiškálnej a monetárnej politiky. K úspešnej reštrukturalizácii bolo potrebné zavedenie obchodných, právnych a inštitucionálnych entít. Základom boli banky, súkromné vlastníctvo a obchodné zákony, ktoré celý proces ohraničujú².

¹ Lužkov, J.: *Světová hospodářská krize ruskýma očima*. Daranus 2010. s.12

² Third world network: *The Russian crisis of 1998*. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://www.twinside.org.sg/title/1998-cn.htm>>

Pri otvorení ekonomiky zahraničným trhom plánované kroky pokračovali úspešne. Ekonomický program vytýčil základné opatrenia pre dosiahnutie stabilizácie. Bolo treba ráznu redukciu vládnych výdavkov, zníženie rozpočtového deficitu z 20% HDP z roka 1991 na 9% v roku 1992 a na 3% HDP v roku 1993. Boli zavedené nové dane, ktoré boli efektívnejšie zamerané, aby zvýšili príjmy štátneho rozpočtu. Ruská centrálna banka potrebovala znížiť ponuku peňazí a zvýšiť subvencované úvery podnikom kvôli zníženiu inflácie z 12% na 3% v roku 1993³. Počas nasledujúcich piatich rokov dochádzalo fluktuácii ruskej ekonomiky a ďalší vývoj nebol istý. Rast ruskej ekonomiky sa postupne začal prepadať, stúpala inflácia a zadlženosť voči zahraničným veriteľom. V roku 1998, kedy ruská vláda previedla jednostrannú reštrukturalizáciu domáceho dlhu a vyhlásila deväťdesiatdňové moratórium na splátky zahraničného súkromného dlhu, pričom došlo k prepuknutiu menovej krízy. Rusko sa ocitlo v platobnej neschopnosti a musel byť vyhlásený default. Došlo k masívnej devalvácii rubľa voči americkému doláru, keď sa výmenný kurz znížil z 6:1 na 20:1. Väčšia časť ruských komerčných bánk skolabovala, inflácia narástla až na 40% a pokles HDP za rok 1998 predstavoval 4%⁴. Politickým následkom krízy sa stal pád vlády Sergeja Kirijenka, na miesto ktorej bola menovaná dočasná vláda. V zime roku 1999 oznámil prezident Jel'cin svoju rezignáciu a prenechal svoje právomoci premiérovi.

Jel'cinovým nástupcom sa stal Vladimír Vladimirovič Putin, ktorý priniesol do ruskej politiky zásadné zmeny. Nastolil riešenie hospodárskych problémov, národnej a zahraničnej politiky. Vďaka prísnyim reformám sa ekonomika Ruska rýchlo pozviechala a začala rásť. V súčasnosti sa zaraďuje na 9. miesto na svete, podľa výšky nominálneho HDP⁵. Na rýchlom raste a hospodárskej obnove sa podieľal najmä rast cien nerastných surovín na svetových trhoch a reštriktívna politika vlády, ktorá začala pravidelne dosahovať aktívnu obchodnú bilanciu. Obdobie napredovania prerušila až globálna hospodárska kríza v roku 2008, ktorej dôsledkom bol náhly prepad cien ropy. Ruské akciové trhy prudko klesli, rubel oslabil na dlhoročné minimum a pokleslo množstvo priamych zahraničných investícií a kapitálu v Rusku. V súčasnosti existuje v strategických odvetviach štátom riadený monopol a konkurencieschopnosť ostatných sektorov upadá. Exportné perspektívy stavajú do hlavnej pozície energetický sektor hospodárstva predstavujúci väčšinové príjmy, vysoký počet pracovných miest a geometricky rastúcu výšku aktív.

³ US Department of state: *Russia*. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm#econ>>

⁴ Third world network: *The Russian crisis of 1998*. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://www.twinside.org.sg/title/1998-cn.htm>>

⁵ World bank: *Russian economic report*. [cit.2012-06-02]. Dostupné na internete: <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/RER24_full_Eng.pdf>

1.1 Holandská choroba v Rusku

V štátnom plánovaní Ruska chýba motivácia rozvoja nového priemyslu, no zväzuje ho dokopy súdržnosť národných zdrojov. Krajina disponuje veľkými zásobami, ktoré sú pod drobnohľadom štátu. Pri hospodárskom rozmachu vysokoziskového sektora, ktorý predstavuje v Rusku energetika, dochádza k negatívnemu makroekonomickému javu známemu ako Holandská choroba. V Rusku začali prvé príznaky po prudkom náraste ťažby energetických surovín, ropy a plynu od roku 2005, kedy začala ich produkcia prudko stúpať. Z makroekonomického hľadiska bolo podstatné, že sa väčšina zdrojov začala presúvať do energetického sektora, ktorý bol prosperujúci.

Následky priniesli úpadok tradičného ruského priemyslu, kde dominoval okrem ťažobného priemyslu aj strojársky a hutnícky. Začal presun finančných a ľudských zdrojov do vysokoziskového energetického sektoru, čím došlo k priamej forme dezindustrializácie. Energetický produkt sa zvyšoval, no celkový domáci produkt klesal. Tradičný priemysel upadol na nižšiu úroveň outputu, ktorú je ťažko znovu dostať na pôvodnú hodnotu. Ďalším znakom je apreciácia meny spôsobená zvýšením príjmov z exportu. Príjmy zabezpečili pozitívne saldo obchodnej bilancie, čím zvýšili devízové rezervy, ktoré stúpili v tom čase o 45% a rast inflácie na 10,9%⁶. Rastúci prebytok platobnej bilancie spôsobil, že domáca mena rubel' RUB sa zhodnotila. Pre domácu ekonomiku je to negatívny vplyv, pretože sa oslabuje konkurencieschopnosť domácich produktov v dôsledku uprednostnenia vysokoziskového sektora. Devízové rezervy Ruska dosiahli v roku 2011 hodnotu 502 mld. USD, čo predstavuje tretie najvyššie devízové rezervy po Číne a Japonsku⁷.

Kurz ruského rubľa je viazaný na menový kôš, pozostávajúci z eura a amerického dolára. Rubel' vo vzťahu k tomuto košu posilnil o 4,3% v roku 2006⁸. Na neutralizovanie symptómov bolo treba nastaviť isté ekonomické opatrenia. Tradičným liekom je nákup zahraničných mien centrálnou bankou, čím sa zväčšuje monetárna báza a spomaľuje sa rastúca inflácia. Ďalší spôsob liečby je sterilizácia alebo spomaľovanie zhodnocovania domácej meny. Zásadným opatrením štátu proti Holandskej chorobe je vytvorenie stabilizačného fondu.

⁶ Slovensko ruská spoločnosť. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.srspol.sk/moznosti-ekonomickejspoluprace/moznosti_ekonomickej_spoluprace/poda_greenspana_by_rusko_by_nemalo_kupovat_usd>

⁷ Gold guide: *List of countries by foreign Exchange Reserves*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.investinggoldguide.com/foreign-exchange-reserves.html>>

⁸ Slovensko ruská spoločnosť. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.srspol.sk/moznosti-ekonomickejspoluprace/monosti_ekonomickej_spoluprace/poda_greenspana_by_rusko_by_nemalo_kupova_usd>

Podľa analytikov pomohol ruskej ekonomike práve stabilizačný fond odstrániť účinky Holandskej choroby. Predstavuje dostupné prostriedky pre spomalenie zhodnocovania kurzu rubľa, čím sterilizuje príjmy z exportného sektora, podporuje zvyšovanie konkurencieschopnosti tradičných odvetví a poskytuje zdroje pre rozvoj infraštruktúry a vzdelania, ktoré sú v tomto prípade kľúčové. Stabilizačný fond je navyše izolovaný od politického systému a zaisťuje hospodárstvo v prípade strát a vzniku deficitov. Rusko sa vďaka priebežným opatreniam a petrodolárom neocitlo v ohrozujúcom štádiu dezindustrializácie.

1.2 Ruský energetický sektor

Ruská federácia disponuje jednou z najväčších zásob nerastných surovín na svete. Na jej území sa nachádza kompletná škála zdrojov nerastných surovín. Pre jej popredné postavenie vo svetovom hospodárstve sú však rozhodujúce zásoby energetických surovín. Svetové hospodárstvo prechádza v posledných rokoch potenciálnym vrcholom ťažby strategických surovín, najmä ropy. Ekonomika ako komplex je životne závislá na energetických surovinách, preto ich vyčerpávajúce ťaženie zvyšuje ich dôležitosť a cenu na svetových trhoch. Rusko drží druhé najväčšie svetové zásoby zemného plynu, druhé najväčšie zásoby uhlia a ôsme najväčšie zásoby ropy. Je najväčším producentom a druhým najväčším exportérom ropy ako aj druhým najväčším producentom zemného plynu na svete⁹. Export Ruska je preto zameraný práve na tieto komodity s veľkými zásobami, distribučnou sieťou a solventnými odberateľmi. Trend dovozu energetických surovín postupne prechádza z oblasti Blízkeho Východu na Sibír.

1.2.1 Produkcia ropy

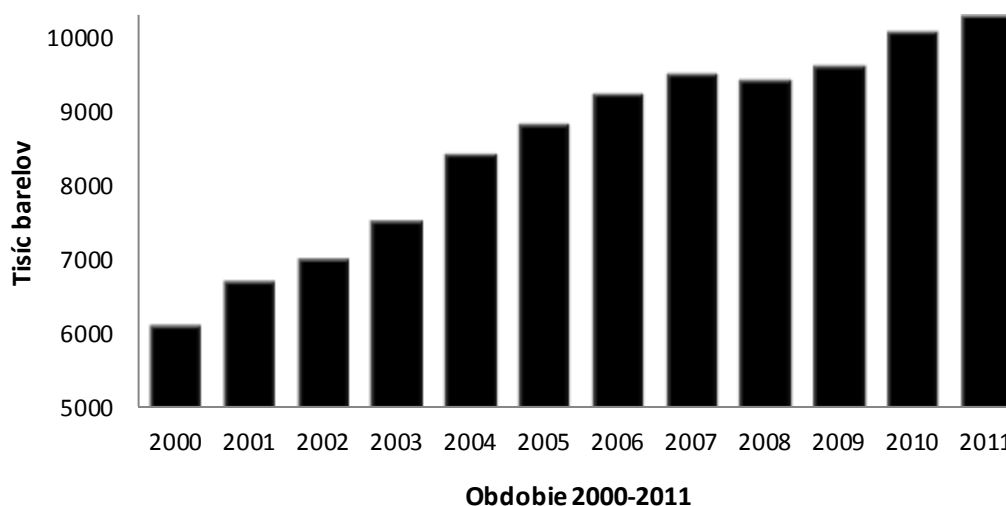
Rusko sa v roku 2009 stalo najväčším producentom ropy, pričom predbehlo aj Saudskú Arábiu, dovtedajšieho svetového lídra. Podľa *Oil and Gas Journal* dokázané ropné zásoby Ruska boli 60 miliárd barelov na začiatku roka 2010¹⁰. Väčšina ruských zásob sa nachádza na Západnej Sibíri medzi pohorím Ural a Centrálnou sibírskou platňou. Významné rezervy sa údajne nachádzajú aj na Východnej časti Sibíri, no tento región je zatiaľ predmetom geologických prieskumov.

⁹ US Energy information administration: *Russia*. [cit.2012-24-01]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

¹⁰ Ibid.

V roku 2009 produkovalo Rusko 9,9 milióna barelov a spotrebovalo zhruba 2,9 milióna barelov. Exportovalo okolo 7 miliónov barelov, 4 milióny barelov vo forme surovej ropy a zvyšok v podobe spracovaných produktov¹¹. Ruská produkcia ropy každoročne stúpala, no s príchodom hospodárskej krízy sa v roku 2008 rast takmer zastavil. Hodnoty vývozu sa však neustále zvyšujú, čo je pochopiteľné vzhľadom na rastúci dopyt. Napriek tomu, že sa ropnému priemyslu podarilo po prevrate obnoviť veľké kapacity produkcie, nepodarilo sa mu dosiahnuť na vrcholné hodnoty z rokov 1980-1990. Sovietsky zväz v tej dobe každoročne produkoval viac než 11 miliónov barelov ročne¹². Tie však zahŕňali aj ukrajinskú, uzbeckú a kazachstanskú produkciu. Súčasnú vyhlídky sú opäť pozitívne, pretože ruská produkcia dosahuje každý rok nové maximá.

Graf 1 Vývoj produkcie ropy v Rusku

Zdroj: Williams, L.J.: *Oil price history and analysis*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.wtrg.com/prices.htm>>

Väčšina ruskej ropnej produkcie pochádza zo Západnej Sibíri, presnejšie z oblastí Priobskova, Prirazlomnova, Momontovskova, Malobalyvskova a Surgutska, kde sa nachádzajú najväčšie ropné polia. Najvyššiu produkciu vykazuje v poslednom období Sachalinská skupina vo východnej časti Západnej Sibíri. V dlhodobých plánoch však figuruje aj rozvoj produkcie z nevyužitých ropných rezerv predovšetkým vo Východnej Sibíri, v oblasti Kaspického mora a Sachalinu, ktorých spustenie sa očakáva v roku 2013.

¹¹ US Energy information administration: *Russia*. [cit.2012-28-01]. Dostupné na internete: <<http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=RS>>

¹² Discovery Institute. [cit.2012-29-01]. Dostupné na internete: <http://www.russiablog.org/2006/08/kommersant_mideast_war_means_m.php>

V daných oblastiach už aktívne pracujú medzinárodné spoločnosti ako ExxonMobil, Shell a British Petroleum podieľajúce sa na výskume výskytu zdrojov. V sektorovej organizácii vystupujú integrované ropné spoločnosti IOC typu národných spoločností. To znamená, že väčšine ruskej produkcie ostávajú dominovať domáce korporácie¹³. Dominantnú rolu na ruskom trhu hrá štátom vlastnená spoločnosť Rosneft. Po páde Sovietskeho zväzu, nariadila privatizáciu ropného i plynového priemyslu ruská vláda. Po konsolidácii transformovaného sektoru, ktorému dominovalo len niekoľko spoločností, nastal rast koncom deväťdesiatych rokov ťahaný aj konkurenčnými spoločnosťami. V roku 2003 investovala spoločnosť TNK-BP do ťažby a stal sa z nej jeden z najväčších investorov v krajine. Snahy korporácie BP boli však zmarené a na jej miesto sa dostala štátom preferované ruské spoločnosti. Následne sa o vstup na ruský trh snažila aj spoločnosť ConocoPhillips do oblasti výskumu a spracovania ropných produktov. Neskoršie pokusy zahraničných firiem zvýšiť investície v Rusku boli neúspešné¹⁴.

Po zastavení činnosti energetického gigantu Yukos nadobudol väčšinu jeho aktív práve Rosneft a stal sa najväčším producentom v krajine. Aj keď zahraničné spoločnosti majú možnosť investovať v Rusku, ich perspektívy sú negatívne ovplyvnené špecifickým ruským trhom, ktorý je nízko liberalizovaný a prevláda na ňom monopol. Navyše boli prevedené aj legislatívne zmeny pre zábery ruskej vlády. Rusko má 40 ropných rafinérií, s celkovou kapacitou spracovania ropy 5,1 milióna barelov denne¹⁵. Rosneft ako najväčší rafinérsky operátor kontroluje 1,3 milióna barelov denne a ovláda najväčšiu ruskú rafinériu číslo 385, s produkciou 176 000 barelov denne v zariadení Angarsk¹⁶. Iné dôležité spoločnosti s vysokým podielom ťažby sú Lukoil (975 860 barelov), TNK-BP (690 000 barelov) a medzi významnejšie spoločnosti s produkciou vyššou ako 100 000 barelov denne patria: Surgutneftegaz, Gazprom Neft, Tatneft, Slavneft a Bashneft¹⁷.

¹³ Lipková, E. a kol.: Medzinárodné hospodárske vzťahy. 2011. s.124

¹⁴ Euractiv: *EU-Russia energy dialogue*. [cit.2012-23-02]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.com/energy/eu-russia-energy-dialogue/article-150061>>

¹⁵ Oil and Gas Journal. [cit.2012-28-01]. Dostupné na internete: <<http://www.ogj.com/articles/2012/01/cges-russias-2011-output-sets-new-post-soviet-production-record.html>>

¹⁶ Rosneft. [cit.2012-19-02]. Dostupné na internete: <http://www.rosneft.com/Downstream/refining/Refineries/Angarsk_Refinery/>

¹⁷ Russian oil companies. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://russianoilcompanies.net>>

Tabuľka 1 Objem ruskej produkcie ropy rok 2009 podľa regiónov

Región	Produkcia (Tisíc barelov denne)
Západná Sibír	6 570
Ural- Volga	2 030
Severný Kaukaz	800
Archangel'sk	370
Sachalin	310
Komijská republika	270
Krasnojarsk	70
Jakutsko	60
Irkutsk	30
Kaliningrad	30

Zdroj: U.S. energy information administration: *Russia*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

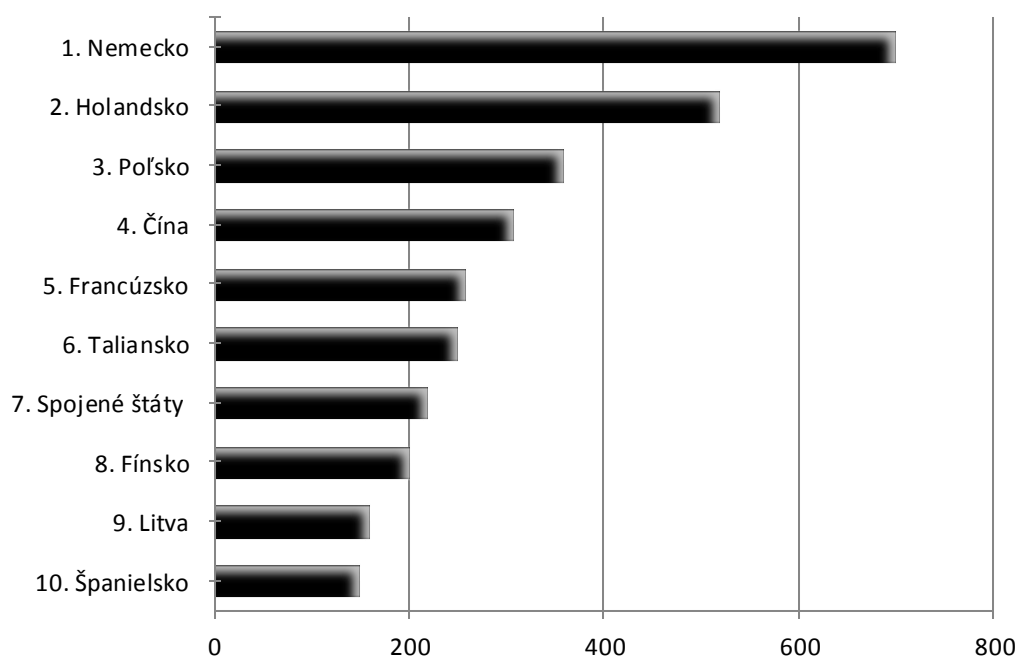
1.2.2 Export ropy

Rusko má rozsiahlu domácu distribučnú a exportnú sieť ropovodov, ktorá zahŕňa viac než 240 000 kilometrov potrubia, ako aj exportné terminály ako Novorossijsk v Čiernom mori alebo Primorsk v Baltickom mori. Sieť potrubí vystavaná na ruskom území síce spadá pod Transneft, ktorý preváža 90% domácej produkcie¹⁸. Za rok 2009 sa z Ruska vyviezlo 7 miliónov barelov ropy. 80% ruských exportov sú určené európskym trhom, najmä Nemecku a Holandsku. Okolo 12% ruského exportu ide do Ázie, zatiaľ čo len 6% do Severnej a Južnej Ameriky, z toho 5% smeruje do USA¹⁹. Transneft má so zahraničnými tranzitnými spoločnosťami uzavreté zmluvy o prevoze ropy, no rozhodujúcim faktorom sú vždy politický predstavitelia.

¹⁸ Bellona: *Russian Pipelines Burst*. [cit.2012-29-01]. Dostupné na internete: <http://www.bellona.org/english_import_area/energy/30532>

¹⁹ US Energy information administration: *Russia*. [cit.2012-29-01]. Dostupné na internete: <<http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=RS> >

Graf 2 Hlavné exportné destinácie ruskej ropy 2010 (Tisíc barelov denne)

Zdroj: U.S. Energy information administration: *Russia*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

Medzi najvýznamnejšie ropovody ako prostriedok exportnej politiky Ruska patria:

- *Družba* - Najdlhší ruský ropovod. Jej dĺžka je 5327 km a má kapacitu prepraviť 1,4 až 1,6 milióna barelu ropy denne. 90% transportovaného objemu je určená štátom Európskej únie²⁰. Ropovod bol vystavaný štátni RVHP pre zásobovanie socialistických republík ropou. Družba začína pri meste Samara, kde sa zbiehajú ďalšie ropovody zo Sibíra, Uralu a Kazachstanu. V Bielorusku sa delí na severnú a južnú vetvu. Severný prúd smeruje cez Bielorusko, Poľsko do Nemecka a južný prúd cez Bielorusko, Ukrajinu, Slovensko, do Česka a Maďarska.
- *Tengiz-Novorossijsk* - Dopravuje ropu zo západu kazachstanského poľa Tengiz do ruského mesta Novorossijsk. Kapacita sa má zvýšiť z 565 000 na 1,34 milióna barelu denne do roku 2013²¹.

²⁰ Družba pipeline. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <http://pipelinesinternational.com/news/druzhiba_pipeline/008045/>

²¹ US Energy information administration: *Russia*. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=RS>>

- *ESPO - Východná Sibir- Tichý oceán* - Transneft buduje sieť, ktorá predstavuje 2700 km dlhý ropovod s kapacitou do 600 000 barelov denne. Jej finálna dĺžka má byť po dokončení v roku 2014 až 4700km. Potrubie má siahať naprieč celým územím až k Tichému oceánu²².
- Baku-Novorossijsk – Ropovod dlhý 1330 km, prevážajúci ropu z azerbajdžanskej rafinérie v Baku do Novorossijska. Na území Azerbajdžanu ho spravuje štátna spoločnosť SOCAR a na ruských hraniciach ho preberá Transneft.
- Projekt *Kharyaga- Indiga*: Transneft navrhol túto sieť slúžiac pre región Timan-Pechora a polia v severnom Rusku. Bude napojený na najsevernejší ruský prístav Murmansk. 430 km dlhý ropovod, bude schopný dopraviť 240 000 barelov denne²³. Ropa z tohto regiónu má nižší podiel síry, preto je sieť v tejto časti významná.

Export ruskej ropy na svetové trhy sa realizuje aj z ôsmich prístavov, ktoré zásobujú odbytové trhy v Európe, Severnej a Južnej Amerike a Ázii. Najväčší exportný prístav je Primorsk, ktorý má kapacitu 1,5 mil. barelov denne, ďalšie dôležité prístavy sú Dekastri, Kozmino, Prigorodnoye, Novorossijsk, Južny a Tuapse. Súčasne je navrhnutých niekoľko projektov pre rozšírenie nových terminálových konštrukcií, vrátane Primorska, kde sa má kapacita zvyšovať najmä v súvislosti s dobudovaním Baltického ropovodného systému II. Prístav Ust-Luga vo Fínskom zálive bude vybudovaný a obsluhovaný najmä pre železničné, pričom dosiahne kapacitu 500 000 barelov denne²⁴.

5% ruského exportu sa realizuje prostredníctvom železničnej siete. Používa sa ako alternatíva ropovodnej siete, hoci je nákladnejšia. Týmto spôsobom sa prepravuje ropa najmä do Estónska, Lotyšska, ale najväčšie objemy smerujú do Číny a Mongolska. V roku 2009 bolo z Ruska vyvezených železničnou prepravou 306 000 barelov do Číny²⁵. Objem tejto trasy sa partneri snažia v budúcnosti zvýšiť prostredníctvom plánovaného projektu ESPO k pobrežiu Tichého oceánu, ktorý zahŕňa transportný komplex ropy aj zemného plynu.

²² ESPO Pipeline. [cit.2012-16-02]. Dostupné na internete: <<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/espopipeline/>>

²³ OilGasArticles: *Pipeline expansion projects*. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://www.oilgasarticles.com/articles/396/1/Russias-Proposed-Oil-Pipeline-Routes-and-Pipeline-Expansion-Projects/Page1.html>>

²⁴ JSC Ust Luga. [cit.2012-14-02]. Dostupné na internete:<<http://www.bpoports.com/303.html>>

²⁵ Gelb, B.: *Russian Oil and Gas Challenges*. [cit.2012-18-01]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/58988.pdf>> , s.3

1.2.3 Produkcia zemného plynu

Rusko má najväčšie zásoby zemného plynu na svete a je aj najväčším producentom plynu. Podľa *Oil and Gas Journal* ruské plynové rezervy sú na úrovni 47,5 miliárd metrov kubických a predstavujú približne štvrtinu celkových svetových dokázaných rezerv. Väčšina týchto zdrojov sa nachádza na Sibíri. Polia Yamburg, Uregoy a Medvezh samotne disponujú približne štyridsiatimi piatimi percentami celkových ruských rezerv. Ďalšie významné náleziská sa nachádzajú v regiónoch Západnej Sibíri a Pechori²⁶.

V roku 2010 bolo Rusko krajinou s najvyššou produkciou plynu vo svete, ktorá dosiahla 612 miliárd metrov kubických pred Spojenými štátmi americkými 611 miliárd metrov kubických a v exporte obsadilo taktiež prvé miesto s celkovou kapacitou vývozu 206,3 miliárd metrov kubických. Dôsledkom globálnej hospodárskej krízy v roku 2009 domáca produkcia klesla o viac ako 110 miliónov metrov kubických v priebehu 12 mesiacov²⁷. Úpadok produkcie viedol taktiež k nižšiemu exportu za daný rok. Pri hodnote 583 miliárd metrov kubických dosiahla ruská produkcia plynu najnižšiu hranicu od roku 2002²⁸. Najhustejšia koncentrácia zdrojov a takisto produkcie sa nachádza na Sibíri, kde sa ťaží viac ako 95% ruského plynu. Najväčšie polia v tejto oblasti Yamburg, Uregoy a Medvezh zaznamenávajú v posledných rokoch pokles príčinou vyťaženia väčšiny zásob. Pre ťažbu na všetkých hlavných plynových lokalitách má licenciu štátny monopol Gazprom.

Jedným z vážnych problémov ruskej produkcie zemného plynu je už dlhodobo jeho plytvanie vo forme horenia alebo spaľovania. Rusko ročne štatisticky stratí najvyšší podiel vyťaženého plynu. Príčinou sú zastarané technológie a nadmerná ťažba. Ročne sa stratí pri spracovaní a preprave až 20 miliárd metrov kubických. Plynovému priemyslu chýbajú investície do technického rozvoja a modernizácie. Ruská vláda preto podnikla kroky k redukcii vzplanutia plynu a stanovila cieľ 95% využitia plynu do roku 2012. Predbežné náklady na naplnenie tohto cieľa boli vyčíslené na 13 miliárd dolárov²⁹.

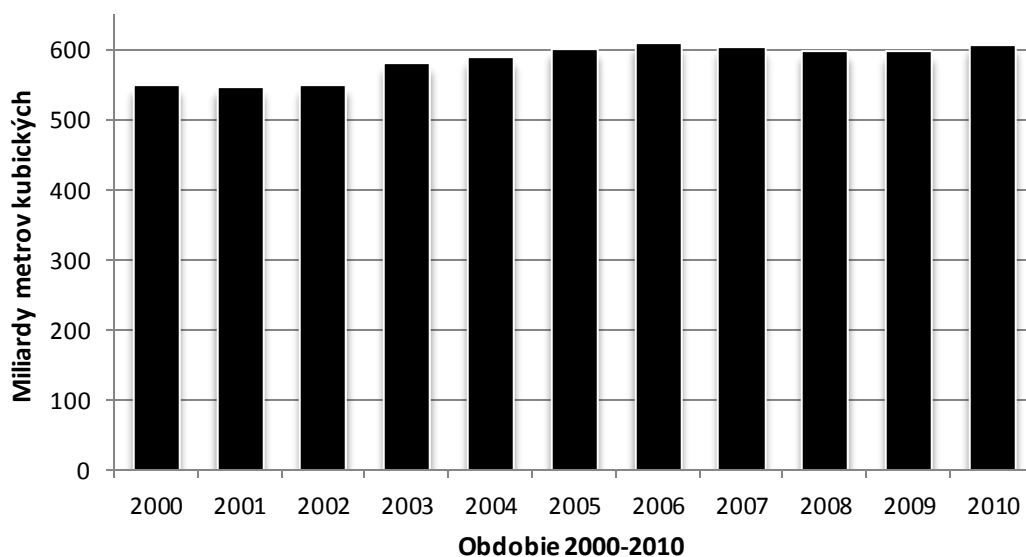
²⁶ Gelb, B.: *Russian Oil and Gas Challenges*. [cit.2012-18-01]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/58988.pdf>> , s.3

²⁷ Enerdata. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.enerdata.net/enerdatauk/press-and-publication/publications/>>

²⁸ U.S. Energy Information Administration: *Russia*. [cit.2012-19-02]. Dostupné na internete: <<http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=RS#ng>>

²⁹ Kristalinskaya, S.: *Russia tackles associated gas flaring*. [cit.2012-19-01]. Dostupné na internete: <<http://www.oilandgaseurasia.com/articles/p/115/article/114.>>

Graf 3 Vývoj ťažby zemného plynu v Rusku

Zdroj: The Oil Drum: Europe. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://europe.theoil Drum.com/node/4944>>

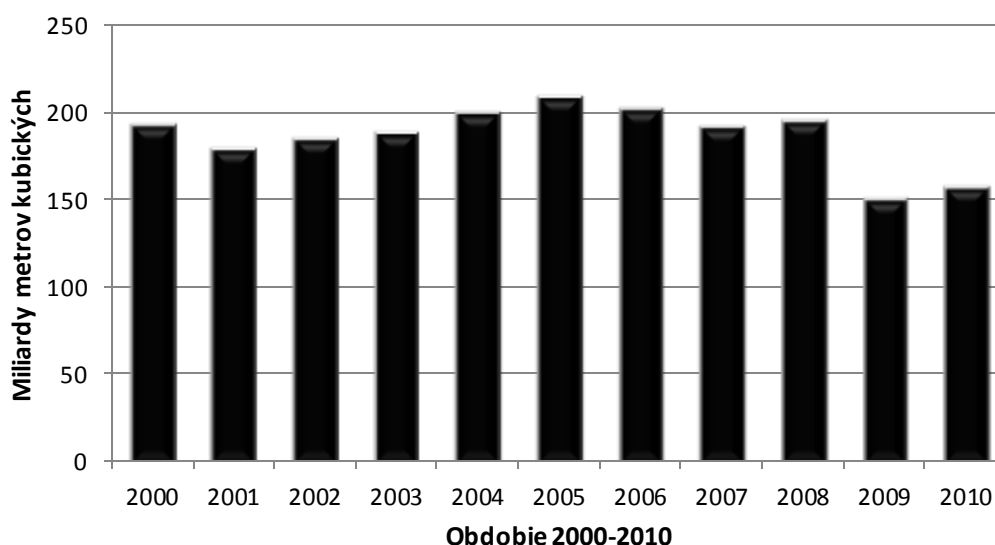
V sektorovej organizácii dominuje ruskému plynovému sektoru korporácia Gazprom, s deväťdesiatimi percentami celkového outputu plynu v krajine. Gazprom taktiež kontroluje väčšinu ruských plynových zásob s viac ako šesťdesiatimi percentami overených rezerv, ktoré sú priamo prepojené cez joint venture s inými spoločnosťami³⁰. Transportnú sústavu na území Ruskej federácie takisto spravuje najväčšia ruská plynárska spoločnosť Gazprom.

1.2.4 Export zemného plynu

Ruský plyn prúdi v súčasnosti tromi základnými geopolitickými smermi. K prvému patria odberateľské krajiny Európskej únie zabezpečujúce väčšinu príjmov z dodávok ruského plynu. Vzhľadom k rastúcemu dopytu majú dodávky pozitívnu perspektívu. Druhou destináciou sú štáty Spoločenstva nezávislých štátov, čiže bývalé republiky Sovietskeho zväzu. Tretím exportným regiónom ruského plynu je Čína, kam sa prepravené množstvá plynu každoročne zvyšujú a predstavuje budúceho kľúčového partnera.

³⁰ Energy tribune: Russia. [cit.2012-19-01]. Dostupné na internete: <<http://www.energytribune.com/articles.cfm/379/Russia-A-Critical-Evaluation-of-its-Natural-Gas-Resources>>

Graf 4 Vývoj exportu zemného plynu z Ruska

Zdroj: Naganov, V.: *Russian macroeconomic review*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://naganoff.blogspot.com/2011/02/russian-macroeconomic-review-2009.html>>

Súčasne existuje v Rusku deväť hlavných plynovodných trás, z ktorých sedem smeruje mimo ruského územia. Plynovody Jamal-Európa, Severné svetlá, Soyuz a Bratstvo transportujú ruský plyn na západo- a východoeurópske trhy cez Ukrajinu a Bielorusko. Tieto štyri plynovody majú spoločnú kapacitu 113 miliárd metrov kubických ročne³¹. Tri ďalšie plynovody, Modrý prúd, Severný Kaukaz a Mozdok-Gazi-Magomed spájajú ruské výrobné regióny so spotrebiteľmi v Turecku a na Blízkom Východe. Dané plynovody prepravujú plyn do troch hlavných destinácií. Objemy jednotlivých oblastí sú uvedené v tabuľke.

Tabuľka 2: Hlavné oblasti ruského exportu v roku 2009

Oblasť	Exportné objemy (Miliardy metrov kubických)
Krajiny SNŠ	63,4
Západná Európa	92,5
Východná Európa	36,1

Zdroj: U.S. Energy Information Administration: *Russia*. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

³¹ U.S. Energy Information Administration: *Russia*. [cit.2012-09-01]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

Nové projekty ruských plynovodov sú smerované najmä do štátov Európskej únie:

- *Jamal-Európa II*: Plynovod, ktorý prepraví plyn do Poľska a Nemecka cez Bielorusko. Doterajší export sa má zvýšiť o ďalších 28 miliárd metrov kubických ročne³². Gazprom sa zatiaľ nedohodol s Poľskom o presnej trase druhej vetvy cez jeho územie. Gazprom sa snaží vyhľadať cestu cez juhovýchod krajiny, na Slovensko a do strednej Európy, zatiaľ čo druhou alternatívou je trasa cez Poľsko až do Nemecka.
- *Južný prúd*: Prvá časť projektu *Južného prúdu* má prepravovať plyn z Beregovay do bulharskej Varny po dĺžke 900 kilometrov dnom Čierneho mora pri maximálnej hĺbke 2000 metrov. Dodávaný objem má dosiahnuť 80 miliárd metrov kubických ročne³³. V Bulharsku sa bude vetviť na dva smery. Prvý bude viesť na severozápad cez Srbsko a Maďarsko napájajúc sa na ďalší plynovod Bratstvo. Druhá trasa má viesť južne cez Grécko, Albánsko a cez more napájajúc sa priamo na taliansku sieť. Kvôli výsledkom rusko-ukrajinského sporu by mal plynovod viesť tureckými vodami obchádzajúc celé územie Ukrajiny. Gazprom očakáva dostavanie plynovodu v roku 2015. Celý projekt je plánovaný ako protipól európskeho projektu Nabucco, ktorý má takmer totožnú trasu. Európska únia chce prostredníctvom Nabucca posilniť svoju energetickú bezpečnosť a tým znížiť závislosť na ruskom plyne, ktorý má byť nahradený plynom z Blízkeho Východu, Turkménska a Azerbajdžanu.
- *Severný prúd*: Severný ropovod z Ruska do Nemecka dlhý 3200 kilometrov naprieč Baltské more a bol pôvodne schválený ešte v roku 2005. Po spustení prevádzky sa stal najdlhším podmorským potrubím s kapacitou 53 miliárd metrov kubických prepraveného plynu ročne³⁴. Environmentálne koncerny vyvolali komplikácie omeškaním a očakávané dokončenie bolo presunuté z prvotne určeného roku 2010 na rok 2012. Projekt je výsledkom úspešnej bilaterálnej spolupráce ruskej a nemeckej zahraničnej politiky, čo predznamenáva úzky vzťah v budúcnosti. Na jednej strane podporuje európsku energetickú bezpečnosť, pretože obchádza tranzitné krajiny východnej Európy a sprostredkuje plyn priamo členským krajinám Európskej únie. Na druhej strane sa ale zvyšuje dovozná závislosť krajín EÚ od dodávok zemného plynu z Ruska, čo je v protiklade so základnými dokumentmi energetickej politiky únie.

³² Energy tribune: *Russia*. [cit.2012-04-02]. Dostupné na internete:

<<http://www.energytribune.com/articles.cfm/379/Russia-A-Critical-Evaluation-of-its-Natural-Gas-Resources>>

³³ South Stream: *Europe's energy security*. [cit.2012-10-02]. Dostupné na internete: <<http://south-stream.info/index.php?id=9&L=1>>

³⁴ Energy tribune: *Russia*. [cit.2012-07-01]. Dostupné na internete:

<<http://www.energytribune.com/articles.cfm/379/Russia-A-Critical-Evaluation-of-its-Natural-Gas-Resources>>

1.2.5 Uhlie

So 173 miliardami ton, má Rusko druhé najväčšie zásoby uhlia na svete po Spojených Štátoch Amerických, ktoré disponujú 263 miliardami ton. V roku 2009 vyprodukovalo Rusko 323 miliónov ton uhlia, čo je menej ako tretina americkej produkcie. Krajina spotrebovala okolo 223 milióna ton a exportovala takmer 100 miliónov ton³⁵.

Reštrukturalizácia v Rusku, ktorá prebehla v priebehu prvých rokov 21. storočia, priniesla zavedenie domácej výroby súkromnými producentmi. Produkcia začala rapidne rásť v roku 2008, kedy dosiahla najvyšší bod od roku 1996. Avšak v nasledujúcom roku opäť klesla z dôvodu následkov globálnej hospodárskej krízy. Vládna stratégia zvýšiť výrobu uhlia a vystavať viac uhoľných elektrární pomôže znížiť domáci dopyt po plyne, čím uvoľní väčšie množstvo plynu na export do Európy a juhovýchodnej Ázie. Pokles spotreby uhlia od začiatku 20. storočia bol spôsobený nahradením efektívnejšej ropy a plynu. Dnes predstavuje možný substitút práve pre tieto dve komodity, ktorých zásoby sa vyčerpávajú oveľa rýchlejšie. Plán na nahradenie ruskej domácej spotreby plynu uhlím predstavila ruská vláda v Energetickej stratégii 2020 v roku 2003³⁶.

³⁵ U.S. Energy Information Administration: *Russia*. [cit.2012-15-01]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>

³⁶ Russian Energy strategy 2003. [cit.2012-05-01]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf>

2 Energetická diplomacia Ruskej federácie

Základným hnacím sektorom ruskej ekonomiky je energetika. Po nástupe prezidenta Vladimíra Putina do funkcie sa stala aj jedným zo základných nástrojov ruskej zahraničnej politiky. Je esenciálnym zdrojom súčasnej politickej sily a medzinárodného vplyvu. Schopnosť produkovať a dodávať energiu vytvára Rusku vplyvný hospodársky status. Ten mu zaručuje dôležitú pozíciu ako člena G8, vzbudzuje pozornosť USA a vedúcich štátov Európskej únie a silný záujem Číny na obchodnej spolupráci. Ruské využívanie energetických zdrojov ako mocenského prostriedku sa zmenilo najmä v súvislosti s významným úpadkom dôrazu na jadrové zbrane, ktoré dominovali v období studenej vojny.

Po skončení sovietskej éry a uvoľnení politického napätia, sa suroviny preukázali ako zdroj ekonomickej konsolidácie a rastu, ako aj politického vplyvu v medzinárodných vzťahoch. Hlavným mocenským nástrojom sa namiesto vojenskej sily stali energetické suroviny. Energetická politika sa začala prejavovať ako flexibilnejší a sofistikovanejší nástroj vplyvu. V širšom zmysle slúži ako zdroj hospodárskych vzťahov so susednými krajinami a partnermi, významný faktor bilaterálnych vzťahov a prostriedok na získanie ekonomických a politických výhod³⁷.

Ruské zahraničné vzťahy založené na energii môžu byť využité rôznymi spôsobmi, na rôznej úrovni intenzity, s rôznym zámerom. Najsilnejší význam majú v rámci Spoločenstva nezávislých štátov, v ktorom dominantné postsovietske postavenie Ruska pretrváva. Rozširuje sa však čím ďalej, tým viac do Európy a východnej Ázie. Výhodným predpokladom udržania a posilnenia energetických vzťahov s európskymi krajinami je transportná sústava a infraštruktúra a takisto spôsob cenotvorby.

2.1 Zmena politiky po nástupe Putina

Od nástupu novej tváre Kremľa v roku 2000, sa začala meniť nie len národná, ale aj hospodárska a zahraničná politika. Koniec vlády Borisa Jelčina znamenal nástup perspektívy nového Ruska, ktoré vstúpilo do 21. storočia oslabené defaultom, občianskymi nepokojmi a klesajúcim vplyvom na medzinárodnej scéne. Odkedy sa prezidentom stal Vladimír Putin, preukázal pozoruhodné schopnosti v integrácii zahraničnej a energetickej politiky s cieľom posilniť výhodu Ruska v surovinových, hlavne uhl'ovodíkových rezervách.

³⁷ NBR Analysis: *Russian Energy Policy and Strategy*. 2008. s.25

Pochopenie významu týchto dvoch kľúčových oblastí hospodárskej politiky a ich vzájomná súvislosť spravila z Ruska rešpektovaného, no zároveň zložitého partnera pri rokovaniach s európskymi lídrami. Dlhodobé obchodné vzťahy, zabezpečené zásoby a rozvinutá distribučná sieť boli hlavnými predpokladmi úspešnej spolupráce.

Prelínanie energetickej a zahraničnej politiky Ruska bolo projektované v *Energetickej stratégii Ruska v roku 2003*³⁸. Zahŕňala perspektívy značných energetických zdrojov a silného palivového komplexu, ktoré sa mali stať nástrojom vedenia domácej a zahraničnej politiky. Každým rokom sa stratégia úspešne naplňovala, čím sa zvyšoval stupeň geopolitického vplyvu krajiny. Od roku 2004 profitovala ekonomika zo silne rastúcich cien ropy, čo transformovalo medzinárodnú pozíciu a zvýšilo úroveň ekonomického rastu, ktorý koncom deväťdesiatych rokov dosahoval kriticky nízke hodnoty. V rozmedzí rokov 1999 až 2001 zažila ruská ekonomika tzv. Malý ekonomický boom³⁹.

Daný stav nastal v období príchodu Vladimíra Putina do Kremľa, kedy sa v roku 1999 stal premiérom a ďalší rok prezidentom. V tom istom čase dosahovala cena ropy Brent výšku okolo 18 USD za barel. Do konca jeho druhého prezidentského obdobia v máji roku 2008 stúpila na výšku 123 USD za barel⁴⁰. Tieto udalosti úplne zmenili spôsob prístupu krajiny k susedným štátom a obchodným partnerom. Ruská zahraničná politika dosiahla dlhoročný vrchol vplyvu demonštrovaného Putinovým prejavom na samite NATO v Bukurešti v roku 2008 a následným vpádom do Gruzínska o štyri mesiace neskôr⁴¹. Príchodom globálnej hospodárskej a finančnej krízy však poklesli svetové ceny ropy, ktoré sa na jar roku 2009 prepadli na úroveň 40 USD za barel⁴². Aj napriek stratám spôsobeným krízou sa ruským podnikom podarilo udržať prosperujúce úrovne, kde najviac vynikala spoločnosť Gazprom. V tomto čase prebiehali zmeny v štruktúre európskych plynových trhov, ktorých väčšinovým dodávateľom je Gazprom.

³⁸ Ivanov, V.: *Russian Energy strategy 2003*. [cit.2012-01-03]. Dostupné na internete:

<http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf>

³⁹ Executive Intelligence Review: *Russia's economy crisis*. [cit.2012-14-02]. Dostupné na internete:

<http://www.larouchepub.com/other/2002/2904russ_econ.html>

⁴⁰ Index Mundi. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete:

<<http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=crude-oil-brent&months=300>>

⁴¹ NATO summit Bucharest. [cit.2012-14-03]. Dostupné na internete:

<<http://www.summitbucharest.ro/en/1.html>>

⁴² Index Mundi. [cit.2012-18-02]. Dostupné na internete:

<<http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=crude-oil-brent&months=300>>

Gazprom je disproporčne závislý najmä na európskych trhoch. Tendencia vzájomnej interdependencie s Európou sa krátkodobo nejavila prospešne pre ruské záujmy, no napriek tomu najväčšie ruské spoločnosti profitovali. Európske koncerny si začali uvedomovať silnú závislosť na ruskom plyne a postupne začali vyvíjať plány na jej znižovanie, najmä rozvojom technológií na ťažbu nekonvenčného zemného plynu. Predstavili plány o využití neobvyklého, ťažko dostupného systému ťažby vyvíjaného v USA, podobne ako stratégie vývinu obnoviteľných energetických zdrojov.

Dôležitú rolu zohrali aj regulácie v Európe zriadené pre ochranu domáceho sektoru v sedemdesiatych rokoch. Priniesli rozširovanie domácej produkcie, prepravných kapacít, zabezpečovanie tretej strany v prístupe k potrubnej sústave a limitovanie prepravovanej kapacity, čo predstavovalo zásadné zmeny v trhových reguláciách a praktikách. Niekoľkí európski odberatelia ruského plynu sa snažili dosiahnuť cenovú zrážku prostredníctvom dlhodobých zmlúv ako odpoveď na okamžité ceny. Limitovaná energetická vybavenosť a rozmanitosť európskych trhov však dáva ruským spoločnostiam efektívnu príležitosť dodávať plyn a ropu pri vysokých cenách. Preto sa namiesto znižovania cien viacero európskych energetických spoločností dostalo do boja o dlhodobé kontrakty s Ruskom. Podľa Ruskej energetickej stratégie sa presúva väčšie množstvo investícií do zvyšovania trhového podielu na ázijských trhoch, pretože Európa predstavuje pre Rusko rozvinutý trh⁴³. Na udržanie pozície na týchto trhoch bude potrebné konkurovať škále alternatívnych zdrojov.

2.2 Rastúci význam ruských zdrojov v medzinárodných vzťahoch

Nárast cien pohonných palív v posledných rokoch a dôležitosť energetickej bezpečnosti vytvorili Rusku východiskovú pozíciu na vytvorenie statusu svetovej mocnosti. Pravidelné a stúpajúce príjmy z exportu a dlhodobo zaistené odbytové trhy surovín posilnili ruskú ekonomiku. Stúpajúci dopyt energetických surovín ázijských ekonomík by bez ruskej produkcie súčasné trhy nedokázali vykryť. Z tohto hľadiska vykonal Rusko značný prínos pre globálnu energetickú bezpečnosť, ktorý bol prízvukovaný počas ruského predsedníctva G8 v roku 2006. Rusko začalo predstavovať alternatívneho partnera dovozu energetických surovín pre štáty Blízkeho Východu⁴⁴.

⁴³ Mankoff, J.: *Eurasian Energy Security*. 2009. s.4

⁴⁴ Woehrel, S.: *Russian Energy Policy toward Neighboring countries*. 2007. s.15

Situácia počas ruského predsedníctva reflektovala uznanie dôležitosti ruskej energetiky. Ruskí lídri výhodne využili pozíciu na posilnenie vplyvu v rámci Spoločenstva nezávislých národov a pretavili ju do nového prístupu vo vzťahov s Európskou Úniou a Spojenými štátmi. Dialógy o energetike začali s Európskou Úniou v roku 2000 a s USA 2003. Rusi zistili, že energetická kooperácia bola veľmi atraktívna pre viacero európskych vlád a tým mohli využiť svoj potenciál na zvýšenie hospodárskeho vplyvu. Pri spoločných rokovaníach však dochádzalo aj k ťažkostiam nájsť spoločnú cestu a ako jednať o energetických otázkach. Rozpory vyústili do úspechu diplomacie Kremľa v zahraničnej politike. Západným vládam to vytvorilo dve možnosti. Prijatť ruskú politiku alebo prejsť na náročnejšiu cestu dodávok energetických palív. Nezájem o ruské energetické suroviny a investície do vlastného energetického sektora by boli pre európske krajiny omnoho nákladnejšie. Aj Rusko postupne začalo stabilizovať energetickú situáciu vhodnými zahraničnopolitickými prostriedkami. Posledné roky ukazujú, že energetické vzťahy môžu nové partnerstvá prilákať, no takisto odradiť. Možnosti vytvoriť perspektívne zmluvy pre Rusko sú viditeľné medzi štátmi EÚ, ktoré rozširujú pole vzájomnej pôsobnosti. Prostredníctvom zahraničných investícií sa Rusko neustále snaží demonštrovať svoje potreby vzhľadom na ciele, ktoré predstavujú úzke prepojenie európskeho a ruského energetického sektoru. Často sú realizované prostredníctvom podielov v zahraničných strategických podnikoch energetického sektora⁴⁵.

V prípade Číny predstavujú energetické zdroje zatiaľ otáznе stanovisko. S pevným úmyslom vyjadril prezident Putin v roku 2006, že Rusko bude od roku 2011 dodávať čínskym trhom 70 miliárd metrov kubických ročne a k dispozícii budú plynové zásoby na Východnej Sibíri⁴⁶. Postoj Ruska bol spočiatku zdráhavý, pretože rezervy v danej oblasti boli držané pre prípadné doplnenie plynových kapacít vo viacerých regiónoch Ruska. Vedúci predstavitelia plynárskeho priemyslu však postupne predstavili vyhliadky presmerovania dodávok plynu do Číny, hlavne z dôvodu prijímania európskych regulácií. Ohľadom ropných dodávok sa uzavreli vzájomné dohody a bol skompletizovaný ropovod z Východnej Sibíri k Tichému oceánu do Číny v roku 2011. Favorizovanú pozíciu majú neustále západní investori, ktorí predstavujú istejšiu voľbu. Jednou z najväčších európskych transakcií bolo poskytnutie úveru Rosneftu a Transneftu vo výške 25 miliárd dolárov za náhradu dodávok ropy o objeme 300 000 barelov denne po dobu 20 rokov od roku 2011⁴⁷.

⁴⁵ NBR Analysis: *Russian Energy Policy and Strategy*. 2008. s.8

⁴⁶ Lough, J.: *Russia's Energy Diplomacy*. Chatham house 2011. s.4

⁴⁷ Ibid.

Spolupráca s Čínou a zvyškom Ázie sa nachádza v primárnej fáze. Budúci rast čínskej ekonomiky môže obmedziť aj posilniť ruské záujmy vyvíjania plnohodnotných vzťahov v Ázii. Podobne nastupuje na scénu nadchádzajúca spolupráca s Indiou, odzrkadľujúca sa vo viacerých dohodách o dodávkach ropy, plynu a atómových prostriedkov. Rozšírenie sietí na indické trhy predstavuje rozsiahle možnosti a vyvažuje snahy vytvoriť dlhodobú pozíciu energetického dodávateľa do strategickej ázijsko-pacifickej oblasti. Súčasne sú zásobované skvapalneným plynom z Ruska Japonsko aj Južná Kórea. Tieto logistické snahy rozšíriť rusko-zahraničné obchodné vzťahy s využitím exportu vzácnych komodít sú budúcnosťou zahraničnej politiky Kremľa.

2.3 Vývoj vzťahov s Európskou úniou

V priebehu rokov 2000 až 2008 využívalo Rusko vedúce postavenie dodávateľa energetických palív úspešne, čím potvrdilo obavy európskych vlád a spoločností hroziacim energetické zovretie a posilnenie ruského exportného vedenia. Vývoj exportu sa naplnil podľa plánu Kremľa. Európske dodávateľské spoločnosti po tom ako čelili ostrému nárastu cien, začali urgentne uzatvárať dlhodobé kontrakty s Ruskom o dodávkach plynu na ďalších 20 až 30 rokov⁴⁸. Okolnosti nasvedčovali príprave zmeny kvôli strategickým dôvodom, čo prinieslo zmenu štruktúry európskych trhov a nastavenie dlhodobej energetickej stratégie EÚ. Tretí Energetický balík predložený v roku 2007 a *Strategic Energy Review* publikovaný v roku 2008 sformovali novú koncepciu. Preukázala sa obava o vysokom stupni ruského vplyvu na európsky energetický sektor, ktorý môže mať aj opačnú tendenciu, destabilizovať vzťahy s Ruskom. Výsledok má potenciál pre nájdenie kompromisu udržania štandardných vzťahov s Ruskom, ale zároveň aj nepodľahnutie silnému energetickému vplyvu. Plán bol vytvoriť Európsky energetický mix s pevným prísľubom diverzifikácie zdrojov a zlepšenie fungovania európskych energetických trhov. Napriek prudkému ruskému lobingu v kľúčových štátoch EÚ, konkrétne vo Francúzsku, Nemecku a Taliansku prijala Únia plán energetickej bezpečnosti aj s plným rozsahom politických opatrení. Patrili medzi ne najmä vývoj obnoviteľných zdrojov, ochrana prírodných rezerv a zabezpečenie energetických sústav a zvýšenie efektivity spotreby⁴⁹. Závislosť na Rusku predstavovala stále vážny problém.

⁴⁸ Monaghan, A.: *Russia's Energy Diplomacy*. Routledge 2011. s.3

⁴⁹ European Commission: *Security of supply and international cooperation*. [cit.2012-14-03]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/international/security_of_supply/cooperation_en.htm>

Ohrozenie energetickej bezpecnosti sa prejavilo pocas plynovej krízy s Bieloruskom a Ukrajinou, kedy vyšlo najavo, že ruská rétorika sa vždy nezhoduje s realitou. Myšlienka vytvorenia svetovej plynovej organizácie typu OPEC, ktorú vyslovili ruskí predstavitelia, nebola dotiahnutá ani k začiatočným plánom. Podobne boli prezentované ruské dohody o rozptýlení dodávok plynu do Číny, pokiaľ Európa nevyjasní svoje požiadavky. Všetky negatívne očakávania ohľadom ruskej energetickej expanzie neboli podmienené skutočným výsledkom liberalizácie európskych trhov⁵⁰. Proces rozhodovania mal byť podmienený európskymi štandardmi, meranými v hodnotách domáceho trhu. Ruský plynový priemysel investoval do širokého rozsahu prevodov, obchodovania a akumulovania podielov v mnohých spoločnostiach štátov EÚ, medzi ktoré patria najmä Rakúsko, Česká republika, Maďarsko, Taliansko, Litva, Rumunsko, Slovensko, Holandsko a Veľká Británia. Vo východnej Európe a na Balkáne sa úspešne integrovala spoločnosť Lukoil, ktorá sa stáva silným konkurentom Rosneftu.

Špecifickým príkladom spolupráce Ruska s Európou je Nemecko. Zásadné zmeny vo vzájomných vzťahoch a vyjednávaní nastali počas funkčného obdobia kancelára Gerharda Schrödera. Jeho prínos tkvie v prehĺbení vzťahov a postupnej expanzie Gazpromu na nemecký trh. Po skončení funkčného obdobia sa stal predsedom predstavenstva projektu Nord Stream. Jeho nástupkyňa Angela Merkel sa od neho odlišuje v politickom prístupe⁵¹. Priateľský vzťah s Ruskom vystriedalo strategické partnerstvo a ciele spolupráce povýšilo na prioritnú úroveň bilaterálnych vzťahov.

Nemecko úspešne dokončilo výstavbu plynovodu Nord Stream, ktorý obchádza územia Bieloruska, Poľska a Ukrajiny. Plynovod preváža plyn priamo do Nemecka, čo je znakom upevnenia vzájomných vzťahov. Nemecko sa snažilo obmedziť reštrikcie Európskej únie pri získavaní aktív Ruska v Európe. S výstavbou plynovodu sa taktiež prehľbovali vzťahy medzi vedúcimi spoločnosťami. Nemecký EoN Ruhrgas uzavrel dohodu s Gazpromom o vytvorení spoločnej spolupráce v najbližších dekádach pre značné znalosti a potrebu rozvoja plynárskeho sektora. Základ úspechu s Nemeckom podobne aplikovalo Rusko vo vzťahu k juhoeurópskym spoločnostiam, pre vzájomnú výmenu aktív a nadviazanie strategickej závislosti.

⁵⁰ Ivanov, V.: *Russian energy strategy 2020*. Erina 2003. s.12

⁵¹ Mannteufel, A.: *Merkel steht für stabile Beziehungen mit Russland*. [cit.2012-06-03]. Dostupné na internete: <<http://www.dw.de/dw/article/0,,1856954,00.html>>

2.4 Aspekty využívania energetických zdrojov v zahraničnej politike Ruskej federácie

Ruská hojnosť energetických zdrojov, vrátane jej širokej atómovej vybavenosti láka záujmy investorov mnohých odborov zahraničných vlád a spoločností. Tento zámer využívania energetických surovín má hlavný cieľ sprístupniť dosah na zahraničné trhy. Situáciu ovplyvňuje úzka integrácia ruského energetického sektora so štátmi SNŠ a Balkánu, ktorá stojí na pevných základoch husto vybudovanej energetickej infraštruktúry. Pokým je toto spojenie silnou pákou vzťahov, spolieha sa Rusko aj na Bielorusko, Ukrajinu a Estónsko kvôli prístupu na európske trhy. Iniciatíva komerčných možností ruských zásob stimuluje pribúdanie popredných medzinárodných energetických spoločností v záujme investovať v ruskom energetickom sektore. Prvotným ruským záujmom je prilákanie spoločností svetovej triedy na spoluprácu a rozvoj surovinovej základne s cieľom profitovať z investícií a transferu technológií a zručností. V poslednom období to prinieslo výhody najmä v ropnom odvetví. Zahraničné investície do vývoja projektu Sachalin by neboli možné bez spoločností ExxonMobil a Shell. Západné spoločnosti sa tým pádom stali súčasťou politického prístupu ich národných vlád k ruským ložiskám.

Ruský hospodársky produkt je najsilnejšie rastúci od začiatku nového milénia. Prezidentský poradca Sergei Prichodko oznámil v roku 2006, že niet pochyb o tom, že Rusko je energetickou superveľmocou⁵². Aj iní poprední štátni predstavitelia sa prikláňali k plánu postaviť krajinu, ktorá nie je členom OPEC-u do pozície spoľahlivého dodávateľa energetických surovín. Bohatstvo energetických surovín sa previedlo do národného bohatstva a rastu ekonomiky. Nárast posilnila tendencia rastu cien energií. Stal sa motorom rastu národného produktu a politickej sebaistoty na medzinárodnej sfere. Rusko sa snaží dosiahnuť pozíciu dôležitého globálneho dozorca energetickej bezpečnosti. Vladimir Putin presadzuje stratégiu do budúcnosti ako základ prebudovania interného vybavenia a medzinárodného statusu. Z tohto dôvodu je energetická bezpečnosť kľúčovým elementom ruskej diplomacie. Vrcholná priorita politiky Kremľa je udržať si svoju pozíciu zodpovedného a hodnoverného exportéra. Rusko potrebuje zvoliť prístup, ktorý bude pracovať dlhodobo a koncept energetickej superveľmoci mu v tom napomôže.

⁵² Monaghan, A.: *Russia's Energy Diplomacy*. Routledge 2011. s.7

S rastom dodanej energie do sveta stúpa aj sebavedomie Moskvy na globálnej úrovni. So zvyšovaním exportnej siete sa spájajú názory viacerých špecialistov, že energetika je nástrojom k znovu dosiahnutiu predovšetkým vplyvu bývalého sovietskeho priestoru. Príkladom využitia tohto nástroja je región Čierneho mora, kde sa vyskytli problémy s dodávkami plynu pre susedné krajiny. Predstavitelia východoeurópskych štátov vyhlásili, že ruská energetika predstavuje vážnu hrozbu energetickej bezpečnosti a jednotlivé kroky Kreml'a zdvíhajú obavy o skutočnej spoľahlivosti ruských dodávok.

Americkí predstavitelia takisto obvinili Rusko z využívania energetických zásob na politické účely a balansovanie s medzinárodným hospodárstvom. Zvyšovaním miery autority sa domáca politika presadzuje cez prísnu kontrolu energetického sektora vyvolanú obavami a neistotami. Hlavné obavy predstavujú vyhlásenia v politických publikáciách, ktoré sú zamerané na výhody Ruska. Putinova vláda však trvá na tom, že dokáže zabezpečiť istotu, aj napriek pochybnostiam, rozpadu Yukosu alebo zastavenia dodávok do Bieloruska a Ukrajiny⁵³. Termín energetická supervelmoc aplikovaný na Rusko má pozitívny aj negatívny význam. Pozitívom je, že Rusko napomáha vyrovnávať stabilitu svetovej energetickej perspektívy spotrebiteľov a sprostredkuje energiu do nových oblastí a regiónov závisiacich od dodávok. Na druhej strane je to štát využívajúci svoje zásoby na uplatňovanie národných záujmov, na dominanciu nad susednými štátmi a na podmienenie diplomacie zahraničných krajín energetickej sile Moskvy. Tendencie viedli k politickým debatám o vzniku energetickej diplomacie Ruskej federácie. Základný plán ruskej stratégie pozostáva zo spojenia rastu národného hospodárstva a vytvárania zahraničných vzťahov vzhľadom na export surovín⁵⁴.

Interné predpoklady sa transformujú do úspechu externých vzťahov s partnermi, ktorým sa utvárajú podmienky a tvaruje sa prístup k obchodu s Ruskom. Kľúčovým zámerom použitia energetických surovín je obnovenie ruskej pozície vo svetovej politike i hospodárstve, pričom stratégia na dosiahnutie cieľa je cesta dodávok ropy a plynu. S akými prostriedkami a v akom časovom rozpätí ostáva známe len medzi vrcholnými predstaviteľmi Ruska. Hlavnou otázkou ostáva, či bude Rusko skutočne zodpovedný dodávateľ energií a nezopakuje sa problém zastavenia dodávok ako v prípade s Ukrajinou a Bieloruskom. Udalosti vysvetľuje ruská vláda nasledovne. Oblasť Čierneho mora je pre ruskú diplomáciu kľúčový priestor, kade prechádzajú plynovody, ropovody, frekventované námorné a letecké cesty, hlavné zásobné trasy a spojenia.

⁵³ Paňuškin, V. – Zygar, M.: *Gazprom, ruská zbraň*. 2008. s.106

⁵⁴ Ibid. s.90

V širšom medzinárodnom zmysle predstavuje daný región primárny horizont záujmu ruskej diplomacie. Je strategicky aj hospodársky významný nielen pre Rusko, ale aj všetky okolité štáty a partnerov prepojených ekonomickými kanálmi⁵⁵. Energetická stratégia prináša na jednej strane finančné príjmy, no na druhej strane pozostáva z neustáleho zužitkovania enormných ruských zásob. Dokázaný je problém neefektívnosti ťažby surovín, ktorá bola dlhý čas značne rozsiahla a nesúvislá. Tieto okolnosti obmedzujú ruskú spôsobilosť a zneisťujú dôveryhodnosť partnerov. Kvôli prudkému nárastu produkcie po roku 1999, sa výroba a export ropy stali závislými práve na schopnostiach a kvalite ťažobných postupov⁵⁶.

Veľké množstvo partnerov záviselo na malom množstve rozsiahlych, ale pokročilých ťažobných polí. Z tohto dôvodu ťažba na jednotlivých úsekoch začína stagnovať. Nové ložiská nerastných surovín sú technicky ťažko dostupné alebo geograficky príliš vzdialené. Výhodou alebo na druhej strane bariérou energetického sektoru je, že drvivú väčšinu ložísk ovláda štát. V plynárskom odvetví panuje monopol a v ropnom prevláda najsilnejšia štátna spoločnosť. Okrem monopolov na trhu bránia novým alebo zahraničným ťažobným spoločnostiam aj sústavy plynovodov a ropovodov patriace takisto pod správu štátu. Tento zjavný paradox obrovských surovinových zásob ale otáznej udržateľnosti vytvára obavy v partnerstvách s Ruskom. Predstavitelia EÚ v rámci európsko-ruského dialógu odhadujú, že európsky dopyt po plyne bude od roku 2020 rásť o 15% ročne, zatiaľ čo Rusko plánuje rozšíriť výrobu len o 10% ročne⁵⁷. Toto plánované rozšírenie ešte k tomu zahŕňa aj tretie krajiny, nie len Európsku úniu.

Situácia vytvára dve základné obavy pre zahraničných partnerov:

1. Prevzatie kontroly štátu nad celým energetickým sektorom, na čom utrpí trhový rozvoj ekonomiky. Vláda presadzuje reštriktívny prístup k trhom a štátna kontrola a plánovanie sú považované za najlepšiu možnosť podpory ruského vlastníctva a vedenia nerastných zdrojov. V minulosti to už viedlo k zoštátneniu súkromných spoločností a zníženiu zahraničnej účasti. Navyše zahraniční investori dostávajú takmer všetok zisk z ruskej ropy a plynu, no vláda ich výrobu reguluje a uprednostňuje štátne záujmy.

⁵⁵ Paňuškin, V. – Zygar, M.: *Gazprom, ruská zbraň*. 2008. s.95

⁵⁶ Energy game: *Ukraine, Moldova and Belarus between EU and Russia*. Stefan Batory Foundation 2007. s. 9

⁵⁷ Euractiv: *EU-Russia energy dialogue*. [cit.2012-23-02]. Dostupné na internete:
<<http://www.euractiv.com/energy/eu-russia-energy-dialogue/article-150061>>

Prístup zvýšenia štátnej kontroly rozšíril silu ruských monopolov, pomohol k zoštátneniu spoločnosti Yukos a ukázal sa ako politicky populárny medzi ruským ľudom a verejne pôsobil pozitívnejšie ako privatizácie v deväťdesiatych rokoch⁵⁸.

2. Energetická bezpečnosť je silne spätá s medzinárodnými vzťahmi na báze kontraktov a dohôd s Ruskom o vzájomnom obchode s energetickými surovinami. Pri možných problémoch však predstavuje vysoké riziko prerušenia dodávok kľúčovo dôležitých zdrojov pre jednotlivé ekonomiky a svetové spoločnosti. Tento spôsob riadenia politiky mal negatívne účinky. Menej efektívny štát v podnikaní uprednostňuje štátny monopol, ktorý dominuje vo výrobe doma a vo vývoze, čo končí stagnáciou celkového outputu, čiže poklesom celkovej výroby. Sú dve možnosti, ktoré sú v Rusku veľmi nepravdepodobné. Investovať do rozvoja menších spoločností, poskytnúť im subvencie alebo reformovať priemysel na zvýšenie efektivity. K tomu sa znižuje vzájomná dôvera medzi investormi a ruskou vládou. Príklad bolo odstavenie spoločnosti Yukos a prevalenie tlaku na konzorcium Shell pri projekte Sachalin II, kde vyšli najavo daňové nejasnosti, majetkové, licenčné a právne nezhody a oslabenie investorskej aktivity.

Pre udržateľnosť ruskej ekonomiky sú podstatné nové ložiská na Východnej Sibíri a v arktickom pásme. Nadalej však zostávajú nedostatočne preskúmané a nerozvinuté. Spúšťací proces navyše vyžaduje okamžité a veľmi vysoké náklady na inštaláciu zariadení a začatí ťažby ropy alebo plynu. Slabá koherencia jednotlivých stratégií pre rozvoj je predpokladom na nedostatočný postup. Projekty sa bez chýbajúcich mechanizmov, technológií a nezávislého plánovania nepohnú, najmä v dôsledku korupcie byrokratického aparátu Ruska a jeho nedostatočnej disciplíny. Na ruskom trhu môže fungovať značná konkurencia v energetickom sektore medzi súkromnými, štátnymi alebo zmiešanými podnikmi. Politická situácia však vytvorila na trhu s ropou jeden monopol a na trhu s plynom druhý monopol. Aj keď len ťažko označiť danú situáciu za dokonalú konkurenciu v podmienkach trhovej ekonomiky, presadzujú sa aj iné spoločnosti alebo zahraničné koncerny. Vláda sa napriek spoločným záujmom s monopolmi snaží udržať ceny komodít na nižšej úrovni, aby udržala aspoň istú úroveň príjmov.

⁵⁸ Monaghan, A.: *Russia's Energy Diplomacy*. Routledge 2011. s.14

Export prináša štátu vyššie príjmy než domáca spotreba. Z týchto dôvodov okrem iného vláda spomaľuje rast cien plynu, čím sa ale vytvárajú politické komplikácie. Snaha udržať ceny na domácom trhu na nižších úrovniach oslabuje Gazprom ako podnikateľský subjekt, aj keď väčšinovým vlastníkom je práve štát. Najvyššie miesta v spoločnosti zastávajú ľudia v blízkom okruhu prezidenta Putina, medzi ktorých patrili aj Dmitrij Medvedev. Na jednej strane štát ochraňuje monopolné postavenie Gazpromu a na druhej strane prináša spoločnosť štátu najvyššie príjmy vďaka výrobe, tranzitu a najmä exportu plynu. Je to však súčasť nástroja štátu ovplyvňujúci domácu ekonomiku, zahraničné vzťahy a sociálnu situáciu v krajine. Plynársky komplex pozostáva zo širokého spektra ekonomických a sociálnych subjektov. Plynársky priemysel vybudoval celé mestá so sociálnymi zariadeniami v blízkosti ťažobných polí. Poskytuje rôzne formy dotácií, výhod a financovania. Vytvoril krajinu v krajine⁵⁹.

2.5 Ciele ruskej energetickej diplomacie

Presný cieľ ruskej energetickej stratégie na svetovej scéne sa javí nejasne. Budúce kroky ukážu, či je Rusko schopné viesť konkrétne zameranú stratégiu na dosiahnutie špecifických cieľov. V posledných rokoch 21. storočia počas Putinovej vlády došlo k rôznym nepredpovedateľným krokom, ako prebratie Yukosu, pokusu o zlúčenie Gazpromu s Rosneftom alebo tlak na konzorcium Shell pri projekte Sachalin II.

Ruský postup na medzinárodnej scéne vyvolal pokles dôvery v štát ako partnera. Demonštrovanie nadvlády a presadzovanie štátnych záujmov v monopolných podnikoch vyvíjali negatívny ekonomický a politický ohlas. Primárnym zameraním Ruskej energetickej diplomacie bolo získanie vplyvu v krajinách SNŠ. Ďalším cieľom je Európska únia, ktorá neustále predstavuje pre Rusko hlavný odberateľský trh. Nakoniec sa zameriava na širšie možnosti v Ázii pre spoluprácu s Čínou a Indiou. Spolupráca môže priniesť vznik nových trhov, čím by sa Rusku diverzifikoval trh a rozšíril by sa jeho vplyv.

Kľúčovými regiónmi ruskej diplomacie teda sú⁶⁰:

- Spoločenstvo nezávislých štátov
- Európska únia
- Ázijsko-tichomorský región

⁵⁹ Paňuškin, V. – Zygar, M.: *Gazprom, ruská zbraň*. 2008. s.121

⁶⁰ Monaghan, A.: *Russia's Energy Diplomacy*. Routledge 2011. s.11

Spoluprácu Ruska s novovzniknutými štátmi bývalého Sovietskeho zväzu zintenzívnilo založenie Spoločenstva nezávislých štátov. Spoločenstvo funguje ako medzivládna organizácia zameraná na hospodársku a finančnú spoluprácu. Ruský status v rámci spoločenstva je určený dominantnou hospodárskou a politickou pozíciou. Ruská diplomacia všeobecne podporuje ochranu svojich vlastných partnerov, keď neistoty priniesli v posledných rokoch práve najbližšie krajiny. Snaha vytvoriť nezávislú dopravnú sieť ropovodov a plynovodov je základom systému, ktorý sa Rusko snaží vybudovať. Prejavuje sa vonkajší tlak zvyšovaním tranzitných poplatkov, prečerpávania dodávok alebo zvyšovania dopytu po ruských komoditách. Vedie to k značnému nárastu nákladov a vývoju nových exportných ciest. Posilňovanie vzťahov so susednými krajinami preto predstavuje kľúčovú rolu v kontakte s ostatnými trhmi. Rusko sa snaží vybudovať spoluprácu na základe energetickej bezpečnosti a doplniť chýbajúce vlastné zdroje, ktorými disponujú práve tieto štáty, najmä Turkménsko a Azerbajdžan. Vysoká miera vplyvu prináša spoločný konsenzus v zahraničnej politike i hospodárskej spolupráci⁶¹.

Vladimír Putin vyhlásil ešte pri prvom zvolení do funkcie prezidenta v roku 2000, že Rusko sa zaujíma najmä o rozširovanie partnerstiev v spolupráci pri kladení nových potrubí v Európe⁶². Plány budovania boli vyslovené vedúcim predstaviteľom. O úspechu ruskej energetickej stratégie prostredníctvom energetickej diplomacie bude známe v blízkej budúcnosti.

⁶¹ Ivanov, V.: *Russian energy strategy 2020*. Erina 2003. s.18

⁶² Putin, V.: *Presidential Election 2000*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete:

<<http://thinkexist.com/quotation/very-interested-in-expanding-the-number-of/688731.html> >

3 Presadzovanie energetických záujmov Ruskej federácie vo vzťahu k iným štátom

Pre Rusko ako obchodného partnera odberateľských štátov je najvýhodnejšie zabezpečovať neustále dodávky energetických surovín, ktoré predstavujú základné príjmy do ruskej ekonomiky. Zahraničná politika Ruska sa takisto snaží posilniť dodávky, na zvyšovanie svojho podielu na trhu, ktorý sa prejavuje najmä v krajinách Európskej únie. Ich závislosť na energetických dodávkach z Ruska sa každoročne zvyšuje ubúdaním tradičných európskych zásob. Na jednej strane je pre Rusko primárne dôležité podporovať energetickú bezpečnosť v Európe, no na druhej strane sa mu stavajú do cesty prekážky v rokovaniach s tranzitnými krajinami, Bieloruskom a Ukrajinou o výške cien a tranzitných poplatkov. V prípade prerušenia energetických dodávok do Európskej únie dochádza k ohrozovaniu energetickej bezpečnosti, ekonomickým stratám a technickým problémom členských štátov. Na scénu sa vtedy dostáva zahraničná politika Ruska s energetickou diplomaciou.

3.1 Bielorusko-ruská kríza

Bielorusko si od samostatného vzniku udržiavalo nadštandardné vzťahy s Ruskom. Pod vedením prezidenta Alexandra Lukašenka bola realizovaná prísna reštriktívna a štátom kontrolovaná politika. V politických a ekonomických rozhodnutiach uprednostňoval najmä Rusko, ktoré je jeho dlhodobým strategickým partnerom. Počas celého obdobia svojej samostatnosti bolo Bielorusko kľúčovo závislé na lacných dodávkach ropy a plynu z Ruska. Ceny boli prispôsobené podľa cien na ruskom domácom trhu. Z Ruska boli prevádzané široké dotácie do bieloruského energetického sektoru. Vysoký príjem finančných prostriedkov mu pravidelne zaručuje tranzit ropy a zemného plynu z Ruska do štátov Európskej únie. Vzájomné vzťahy Ruska a Bieloruska začala komplikovať cenová politika ruskej vlády, konkrétne v čase po nástupe prezidenta Putina, kedy nastala liberalizácia trhu a akcie plynárskeho priemyslu sa dostali aj na zahraničné obchodné burzy. Rozhodol sa prejsť aj na novú cenovú politiku plynu voči partnerským krajinám. Pre ostatné partnerské krajiny Európskej únie predstavovali vzťahy Minsku s Gazpromom otázku energetickej bezpečnosti⁶³.

⁶³ Pronina, L.: *Russia Warns of Gas Crisis If Ukraine Misses Payment*. [cit.2012-21-03]. Dostupné na internete: <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=ayxIA3Fxbq6A>>

Import ruského plynu pokrýval väčšinovú časť domácej spotreby. Jedna pätina importovaného ruského plynu do Európy prechádza cez Bielorusko. Možné prerušenie dodávok plynu by sa priamo dotklo Poľska, Nemecka a Litvy. Od roku 2000 mal pohyb svetovej ceny určovať predaj plynu. Dovtedy poberali krajiny bývalého sovietskeho zväzu plyn za staré ceny, nižšie oproti cenám pre štáty Európskej únie. Výška tejto ceny sa pohybovala do 50 USD za tisíc metrov kubických plynu, zatiaľ čo európska trhovacia cena bola 230 USD⁶⁴. Rusko sa snažilo napomôcť susedným krajinám ušetriť veľké výdavky za plyn, čo ich rozpočet odľahčovalo od miliárd USD ročne.

Od roku 2003 sa však rozhodlo, že ceny môžu ostať na nezmenenej úrovni, iba ak Gazprom odkúpi podiel v spoločnostiach prevádzkujúcich tranzit plynu z Ruska do Európy. Znamenalo by to, že plyn by sa presúval cez bieloruské územie bez vysokých tranzitných poplatkov, jednoducho ako cez ruské územie. Prezident Lukašenko s návrhom nesúhlasil a zamietol návrh Ruska. Následne na to odstavil Gazprom dodávky plynu do Bieloruska v roku 2004 po prvýkrát. Vyhlásil, že dodávky cez plynovod Jamal vedúci cez Bielorusko neobnoví pokiaľ nebude podpísaná nová dohoda. Bieloruskí predstavitelia zachránili plynársky sektor pred nárastom cien vďaka záväzku o prevode podielu Beltransgazu do rúk Gazpromu. Bielorusko sa úspešne darilo vyhýbať nárastu cien do roku 2006, dokedy platilo najnižšiu cenu spomedzi ruských odberateľov plynu. Gazprom inicioval zvýšenie ceny z 50 na 200 USD za tisíc metrov kubických plynu. Po dlhých rokovaniach sa na konci roka 2006 rozhodli Rusi obnoviť dodávky. Bola podpísaná nová zmluva, podľa ktorej budúci nárast na úroveň európskych cien mal nastať do roku 2011. Dovtedy Minsk prisľúbil odovzdať Gazpromu 50% akcií Beltransgazu. Dlhé roky sa snažil prezident udržať Beltransgaz v rukách štátu, pretože predstavoval dôležitý strategický nástroj stabilizovania hospodárskych vzťahov s Ruskom. Postup sa ukázal ako efektívny pre Rusko a bieloruský tranzitný podnik Beltransgaz sa stal súčasťou ruského Gazpromu. Po promptnom rozhodnutí bieloruských predstaviteľov trvala odstávka len jeden deň. Situácia sa zopakovala aj v zime roku 2007, kedy bola redukovaná dodávka plynu na dva dni, pretože Bielorusko nechcelo platiť Rusku požadovanú cenu. Lukašenko po dvoch dňoch navýšil platby za ruský plyn a dovoz bol obnovený. Bielorusko bolo dotlačené platiť sumu 105 USD za tisíc metrov kubických plynu, čo bol prvý výrazný nárast, ktorý predstavoval viac než dvojnásobok pôvodnej ceny. Od roku 2007 nastala pokročilá fáza zmeny cenotvorby na trhoch pre Bielorusko⁶⁵.

⁶⁴Kalous, J.: *Plynová kríza na pokračovaní*. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete: <<http://blisty.cz/art/49883.html>>

⁶⁵Woehrel S.: *Russian energy policy toward neighboring countries*. Congressional research service 2007. s. 15

Po vyriešení tohto plynového rozporu narazili krajiny v roku 2007 aj na problém v dodávkach ropy. Podobne ako s plynom benefitovalo Bielorusko z tranzitu ruskej ropy do západnej Európy. Ropné dodávky bez cla boli navyše spracovávané v bieloruských rafinériách, ktoré sa vyvážali do Európskej únie so značným ziskom. Rusko následne obmedzilo dotácie bieloruskej ekonomike a uvalilo exportné clá na ropu. Bielorusko odpovedalo zvýšením tranzitných poplatkov ropy. Po znížení dodávok ruskej ropy prestalo Bielorusko vyvážať do západnej Európy. Situácia trvala veľmi krátko, vzhľadom na svoju vážnosť. Obe strany sa dohodli na zvyšovaní exportných ciel ropných produktov za podmienky, že hodnoty schváli aj Rusko. Bielorusko navyše odsúhlasilo časť exportných príjmov Rusku, čomu nevyhnutne nasledovali škrtý vládných výdavkov a pôžičky od zahraničných bánk. Ak si Bielorusko chcelo udržať nezávislosť v tranzitných poplatkoch, muselo sa podvoliť ruskej cenovej politike.

K ďalším problémom v plynovom sektore došlo opäť v roku 2010. Bielorusko odoberalo ruský plyn neustále, no nebolo zaň schopné platiť. Gazprom to toleroval, až kým výška dlhu nedosiahla 192 miliónov USD⁶⁶. Rusi postupne odstavili časť dodávok a púšťali také množstvo, za ktoré Bielorusko platilo. Dodávky sa postupne úplne odstavili. Námetník bieloruského premiéra uistil, že do dvoch týždňov dlh zaplatia. Bielorusko však stále ignorovalo požadovanú zvýšenú cenu a pohrozilo Rusku, že obmedzí dodávky plynu do Európy, ak nezaplatí vyššiu sumu za prepravu. Potrebovalo čas na ďalšie získanie pôžičky zo zahraničných. Napadlo Rusko, že výška dlhov z tranzitných poplatkov siahla až do výšky 200 miliónov dolárov. Suma by tak prevyšovala bieloruský dlh, ale predstavitelia Gazpromu uviedli, že skutočná výška dlhu bola sedemnásobne nižšia. Po tom ako Minsk zaplatil väčšiu časť dlhu, tranzit sa opäť obnovil. Rusko požadovalo zaplatiť za tisíc metrov kubických 169,2 USD a Bielorusko platilo stále len 150 USD. Cena na rok 2010 sa mala finálne navýšiť na 194 USD a postupne mala stúpnuť na 220 USD za tisíc metrov kubických v roku 2011. Na záver konfliktu sa dohodol Gazprom s Beltransgazom na novej transportnej tarife 1,88 USD za tisíc metrov kubických prepravených po dĺžke 100 kilometrov ropovodu. Súčasná cena zemného plynu za rok 2012 pre Bielorusko predstavuje 286 USD za tisíc metrov kubických⁶⁷. Do súčasnosti prebiehali spory len na politickej úrovni, keďže Bielorusko muselo pristúpiť k vyšším cenám. Budúcnosť udržania nepretržitých dodávok plynu závisí od rusko-bieloruských rokovaní.

⁶⁶ SITA: *Plynová kríza zažehnaná*. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete:

<<http://www.cas.sk/clanok/171998/plynova-kriza-je-za-zehnana-bielorusko-a-rusko-sa-dohodli-na-cene.html>>

⁶⁷ Energy Delta Institute: Belarus. [cit.2012-16-02]. Dostupné na internete:

<www.energydelta.org/mainmenu/edi-intelligence-2/our-services/latest-energy-news/belarus-gazprom>

3.2 Ukrajinsko-ruská kríza

Energetické záležitosti hrali a hrajú kľúčovú rolu vo vzájomných vzťahoch medzi Ukrajinou a Ruskom od roku 1991. Preprava a import energetických surovín Ukrajinou v priebehu rokov kulminoval. Kvôli dlhom sa dodávky zmenšovali a kvôli trhovým cenám zasa zvyšovali. Problém pozostával z netransparentného vykonávania obchodov s ponúkaným obojstranným ziskom. Rusko malo vždy rozhodujúce slovo v uzatvorení zmlúv. Pokiaľ sa zahraničná politika Ukrajiny nepokúsila zaútočiť na ruskú energetickú nadvládu, panovala zhoda. Nedostatok transparentnosti energetického sektora Ukrajiny je vážnou prekážkou v modernizácii a rozvoji krajiny. Navyše konanie vládnych predstaviteľov zneisťuje budúcnosť energetickej bezpečnosti. Bez celkovej zmeny štruktúry energetického sektora nebude možná žiadna reforma. Neefektívna a vysoká spotreba plynu ukrajinskej ekonomiky je kľúčovým bodom zníženia poplatkov Rusku. Dosiahnuť by to bolo možné pomocou energetických úsporných programov a projektov energetickej efektivity spotreby. Ukrajina by mohla dokonca zvýšiť ťažbu z vlastných zdrojov. Podľa vyhlásenia ukrajinských spoločností by bolo možné ročne vytážiť až 30 miliárd metrov kubických namiesto súčasných dvadsiatich⁶⁸. Ukrajinský priemysel vzhľadom na zastarané technológie spotrebuje vysoké a neefektívne množstvá plynu. Väčšina ukrajinských domácností je vyhrievaných plynom. Hlavnou výhodou preto je, že hlavné siete ropných a plynových potrubí do Európy vedú cez Ukrajinu. 78% ruského exportu je prepravovaného cez územie Ukrajiny.

Novodobý energetický vzťah vychádzal zo zmluvy uzavretej medzi Ruskom a Ukrajinou v roku 2000, odkedy začali Rusi vyžadovať vyššie ceny plynu alebo majetkový podiel v tranzitných spoločnostiach. Spory začali na politickej úrovni. Po bieloruskom odstavení sa ukrajinský prezident Leonid Kučma poučil a podpísal s Ruskom v roku 2004 dodatok ku zmluve z roku 2000, kde sa zaviazal na vznik spoločného tranzitného podniku. Ukrajinský Naftogaz sa mal zlúčiť s Gazpromom. Po oranžovej revolúcii však došlo k nástupu novej vládnucej strany Naša Ukrajina a s ňou prišli aj nové opatrenia. Po vlne Oranžovej revolúcie vyhral v prezidentských voľbách prvý prozápadne orientovaný politik Viktor Juščenko. Vyhlásil, že Ukrajina sa môže stať členom NATO a Európskej únie. Vo februári 2005 došlo k zrušeniu zmluvy o zlúčení dvoch tranzitných podnikov.

⁶⁸ Woehrel S.: *Russian energy policy toward neighboring countries*. Congressional research service 2007. s. 17

Na to v roku 2006 začali platiť nové ceny plynu pre kaukazské republiky, Moldavsko a Ukrajinu pohybujúce sa v rozmedzí od 160 do 230 USD za tisíc metrov kubických plynu⁶⁹. Iba cena pre Bielorusko ostala na pôvodných 46,7 USD za 1000 metrov kubických. Gazprom ale stanovil najvyššiu možnú cenu, práve kvôli porušeniu zmluvy o zlúčení tranzitných podnikov. Naspäť reagovala Ukrajina možným zvýšením tranzitných poplatkov pre prepravu ruského plynu cez Ukrajinu. Onedlho bol schválený zákon o zákaze privatizovania tranzitných spoločností. Gazprom sa preto rozhodol striktne zastaviť prívod plynu do Ukrajiny. 1. januára zastavil dodávky zemného plynu na Ukrajinu, aby dosiahol zmeny obchodných podmienok stanovených v zmluve z roku 2000 a akceptovanie novej ceny. Ukrajina ďalej odoberala plyn určený pre Európu a využívala ho na svoju spotrebu. Nakoniec k úplnému zastaveniu dodávok nedošlo, pretože bola podpísaná zmluva 4. januára 2006 medzi Gazpromom, Naftogazom a spoločnosťou RosUkrEnergo, ktorá bola z polovice vlastnená Gazpromom. Koncom roka začala cena plynu zo Strednej Ázie stúpať na 130 USD za tisíc metrov kubických, prečo sa ukrajinská vláda rozhodla ustúpiť Gazpromu. Výhoda zahŕňala expanziu spoločnosti UkrGazEnergo na ukrajinskom trhu. Tým sa situácia zamotala, keďže existovali už dve vedúce dopravné spoločnosti na ukrajinskom trhu, RosUkrEnergo a štátom vlastnený Naftogaz. RosUkrEnergo vyvolával medzi analytikmi vlnu nedôvery, keďže bol spájaný s korupciou vrcholných politikov a dokonca zločinmi z okrádania.

Rusko-ukrajinský plynový konflikt bol najviditeľnejším prejavom novej ruskej cenovej politiky. Riziko zastavenia dodávok v roku 2006 bolo zapríčinené značným nárastom dodávok plynu nie len Ukrajine, ale aj európskym dodávateľom. Pre štáty Európskej únie to signalizovalo negatívny efekt silnej závislosti na ruských energetických zásobách a dokázalo, že ruská vláda bezohľadne využíva túto závislosť hospodársky aj politicky. Nátlak zo strany západu prosperel k uzatvoreniu zmluvy v roku 2006, čím cena stúpla na 95 USD za tisíc metrov kubických. RosUkrEnergo sa stal základným dodávateľom ruského plynu, pričom bol z polovice vlastnený Gazpromom. Okrem ruského plynu dodával aj turkménsky. Nová zmluva bola však len jednostranne výhodná a preto ostávalo len otázkou času, kedy Ukrajine opäť dôjdu prostriedky. Ukrajina ako deviaty najväčší spotrebiteľ zemného plynu na svete potrebuje ročne 70,7 miliardy metrov kubických plynu, z čoho len 20 miliárd vytiaži z vlastných zdrojov⁷⁰.

⁶⁹European parliament. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete:
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20060109STO04118+0+DOC+XML+V0//SK>>

⁷⁰Energy statistics.: *World gas consumption*. [cit.2012-10-02]. Dostupné na internete:
<http://www.nationmaster.com/graph/ene_nat_gas_con_bil_cub_met-gas-consumption-billion-cubic-metres>

21 až 25 miliárd metrov kubických ruského plynu ročne dostáva ako poplatok za dodávky do Európy cez ukrajinské územie. Vďaka tranzitným poplatkom nebola Ukrajina nútená kupovať od Ruska veľké množstvá plynu, keďže veľkú časť dostala ako poplatok za tranzit a navyše dovážala takisto plyn z Turkménska. V zmluve z roku 2006 sa zaviazala, že kúpi od Ruska 17 miliárd metrov kubických po 230 USD za tisíc metrov kubických, čo bol takmer päťnásobok pôvodnej ceny⁷¹. Ukrajina zase zvýšila poplatok za prepravu plynu cez svoje územie. Obsahom zmlúv boli aj garancie Ruska pre tranzit turkménskeho plynu cez ruské územie do Ukrajiny. Podľa bývalej zmluvy mala právo na poplatok za tranzit ruského plynu a navyše aj možnosť ho reexportovať podľa potreby. Po uzavretí dohody z roku 2006 mohla reexportovať plyn len spoločnosť RosUkrEnergo, pričom Naftogaz musel súhlasiť aj s vytvorením dcérskej spoločnosti UkrGazEnergo.

Pri rokovaní v roku 2008 bola uzavretá dohoda o tom, že Ukrajina mala do 3 rokov prejsť na platby v cenách európskych trhov. Dovtedy mala byť tvorená dohodou vzájomným rokovaním. Malo dôjsť k vytvoreniu tranzitnej spoločnosti s účasťou Gazpromu, ktorá bude dodávať plyn ukrajinským spotrebiteľom. Dohoda bola tento raz výhodná pre obe strany. Po tom ako Gazprom vyzval Ukrajinu o splatenie sumárneho dlhu vo výške 2,4 mld. USD, priznal Naftogaz dlh vo výške 1,5 mld. USD, pričom o zvyšku mal rozhodnúť arbitrážny súd v Štokholme⁷². Keďže Naftogaz platil RosUkrEnergu a ono zase Gazpromu, požadovalo splatenie dlhu za október posunúť až na január 2009. Naftogaz bol ochotný platiť cenu v rozmedzí 200-210 USD za tisíc metrov kubických plynu namiesto žiadaných 250 USD, čo vyvrcholilo zásadnou nezhodou⁷³. Gazprom zredukoval dodávky na Ukrajinu 1. januára a úplne ich zastavil 7. januára 2009. K zaplateniu dlhu a uzavretiu novej dohody o cene 210 USD za tisíc metrov kubických došlo 19. januára, čo predstavovalo ukrajinské maximum. Konflikt skončil len dočasne, pretože Gazprom sa priebežne snažil cenu zvyšovať. V januári 2012 oznámil prezident Viktor Janukovič, že na ďalšie obdobie bola cena dohodnutá na hladinu 250 USD za tisíc metrov kubických⁷⁴.

⁷¹ SITA: *Ukrajina sľubuje, že sa plynová kríza nebude opakovať*. [cit.2012-03-02]. Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/cl/111607/Ukrajina-slubuje-ze-sa-plynova-kriza-nebude-opakovat>>

⁷² Máčalová, P.: *Od ledna hrozí další plynová krize*. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-svet/c1-38638530-od-ledna-hrozi-dalsi-plynova-krize-ukrajina-nemuze-zarucit-tranzit-z-ruska>>

⁷³ Arkman, L.: *Den, kdy skončila plynová krize*. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://byznys.ihned.cz/c1-32621600-shmuti-den-kdy-skoncila-plynova-krize>>

⁷⁴ ČTK Energia: *Plyn*. [cit.2012-03-02]. Dostupné na internete: <<http://www.energia.sk/tlacova-sprava/zemny-plyn/janukovyc-cena-ruskeho-plynu-pre-ukrajinu-by-nemala-presiahnut-250-usd1000-m3/6149/>>

Európska komisia vyhodnotila ekonomický dopad na členské krajiny zasiahnuté odstávkou plynu. Negatívne následky mala dokopy na 17 krajín Európskej únie. Medzi najviac postihnuté patrilo Bulharsko a Slovensko. Vážnosť situácie na Slovensku bola enormná, pretože dodávky ruského plynu na Slovensko pokrývali takmer 100% domácej spotreby a v tom čase neexistoval alternatívny partner dodávok plynu⁷⁵.

6. januára boli odstavené dodávky ruského plynu z Ukrajiny na Slovensko. Rezervy zemného plynu mali vystačiť na 60 až 70 dní, no technicky nebolo možné tlakovo presunúť plyn z východu Slovenska na západ bez prúdu z Ukrajiny. Na východe Slovenska sa nenachádzajú plynové zásobníky, preto daná oblasť vykazovala kritický stav hneď od začiatku. Plynová kríza sa dotkla priamo 770 slovenských firiem. Presné straty slovenskej ekonomiky ťažko vyčíslieť, no približná suma sa pohybovala vo výške 66 miliónov eur. Plynová kríza mala dôsledky výlučne na priemyselnú výrobu, no v prípade nedostatku zásob by ohrozila aj zásobovanie domácností. Odstavenie dodávok plynu trvalo celkovo 13 dní do 19. januára 2009, kedy bol opätovne spustený tradičný ruský tok.⁷⁶

Plynová kríza zasiahla Slovenskú republiku prvýkrát v histórii. Pre vyhnutie sa podobným problémom v budúcnosti boli prijaté príslušné opatrenia. V priebehu roka 2010 podal Slovenský plynárenský priemysel žalobu na Gazprom na pôde Medzinárodného arbitrážneho súdu v Paríži s požiadavkou na náhradu škody. Európska komisia priniesla návrh zmeny smernice o opatreniach na zabezpečenie dodávok plynu, ktorá nedostačovala na riešenie problému. Bola upravená do novej formy, ktorá umožňuje, aby schválené pravidlá v Európskom parlamente boli uplatnené členskými štátmi a plynárskymi spoločnosťami okamžite⁷⁷. Navyše bol vytvorený významný mechanizmus Energetickej solidarity, ktorý umožňoval vzájomnú pomoc dodávok plynu pri odstavení primárnych zdrojov. Prvýkrát bol reálne využitý v prípade Slovenska, keď v bol v januári 2009 spustený reverzný tok zemného plynu z Českej republiky na Slovensko.

Dodávky prostredníctvom reverzného toku dosahovali objem 15-25 miliónov metrov kubických denne⁷⁸. V Rakúsku bola v roku 2010 vybudovaná kompresorová stanica pre možnosť reverzného toku plynovodu na Slovensko. Podobný projekt prijalo aj Maďarsko a jeho dokončenie sa predpokladá v priebehu roku 2013.

⁷⁵ Duleba, A.: *Poučenia z plynovej krízy v januári 2009*. SFPA 2009. s.30

⁷⁶ Slovák, K.: *Plynová kríza obnažila slovenskú bezmocnosť*. [cit.2012-06-03]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/plynova-kriza-obnazila-slovensku-bezmocnost.html>>

⁷⁷ Duleba, A.: *Poučenia z plynovej krízy v januári 2009*. SFPA 2009. s.30

⁷⁸ Euractiv: *Plynová kríza: Môže sa opakovať*. [cit.2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/energetika/clanok/plynova-kriza-moze-sa-zopakovat-013985>>

Slovensko prijalo konkrétne opatrenia týkajúce sa povinnosti vytvárať zásoby plynu na pokrytie bežnej spotreby na dobu minimálne 30 dní. Zaviedla sa regulácia vo vedení zásobníkov plynu a zvýšil sa pravidelne uskladnený objem 2,17 miliardy metrov kubických o ďalších 250 miliónov metrov kubických⁷⁹. Slovenský plynárenský priemysel uzavrel z dôvodu zabezpečenia dodávok zmluvu so spoločnosťami E.ON Ruhrgas, GDF Suez a Verbundnetz Gas. Závislosť Slovenského plynárenského priemyslu sa po kríze obmedzila, no Rusko stále predstavuje hlavného dodávateľa zemného plynu, bez ktorého slovenská ekonomika zatiaľ fungovať nedokáže. Slovenská republika preto s Európskou úniou podporili projekty výstavby alternatívnych ruských plynovodu v Baltskom mori a South stream na Balkáne, ktoré obchádzajú územie Ukrajiny a Bieloruska. Súčasným východiskom vyhnutia sa podobným konfliktom je diverzifikácia plynových potrubí a zvýšenie množstva dodávateľov zemného plynu na európsky trh.

⁷⁹ Euractiv: *Plynová kríza: Môže sa opakovať*. [cit.2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/energetika/clanok/plynova-kriza-moze-sa-zopakovat-013985>>

ZÁVER

Práca o energetickej diplomacii Ruskej federácie zachytáva súčasný obraz ruskej energetiky vplývajúcej na zahraničnú politiku. Zdôvodňuje dôležitosť energetických zdrojov pre ekonomiku a popisuje s tým spätú ruskú energetickú stratégiu. Energetická diplomacia bola vysvetlená ako postup realizovania ruskej zahraničnej politiky prostredníctvom energetických zdrojov a závislosti ostatných štátov na ruských energetických zdrojoch. Štrukturálne vymedzuje primárne vzťahy Ruskej federácie s odberateľskými štátmi, kde vystupuje ako kľúčový partner Európska Únia a jej členské štáty. Zaznamenaný postupný vývoj načrtol priebeh vzťahov v dôsledku zvyšovania cien, výroby, rozširovania distribučnej siete palív a uzatvárania nových obchodných partnerstiev. Rozbor jednotlivých potrubí dokumentuje geograficko-strategickú dôležitosť angažovaných štátov vo vzájomnej koexistencii energetickej bezpečnosti. Popisuje závislosť konečných cien od trhových podmienok, dlhodobých kontraktov s Ruskom a tranzitných poplatkov. Prehľad praktického presadzovania energetických záujmov medzi štátmi poukázal na zásadné postavenie energetickej stratégie a moci Ruska, od ktorej závisí veľká časť európskej priemyselnej výroby a domácej spotreby. Analýza energetických kríz Ruska s Bieloruskom a Ukrajinou podčiarkla podstatu problému silnej závislosti štátov Európskej Únie na jedinom dodávateľovi palív a nutnom rozvoji diverzifikácie a konkurencie dodávateľov na trhu. Situácia vyvolala iniciatívu po vzniku nových bezpečnostných mechanizmov a ochranných opatrení v rizikových obdobiach. Dala impulz vzniku nových projektov a zmlúv o vybudovaní energetických potrubí a dodávok. Istota a spoľahlivosť udržania dodávok ostáva z uvedených dôvodov politických nezhôd naďalej otvorená.

Potreba energetických zdrojov v budúcnosti stále ukazuje vyššiu závislosť na tradičných energetických surovinách. Napriek tomu, že existuje množstvo technológií výroby obnoviteľnej formy energie, Ruská federácia je popredným predstaviteľom podpory fosílnych palív. Závisí od nich väčšina populácia a predstavujú najefektívnejší spôsob získavania energie. Ekologická stránka a možnosť vyčerpania zdrojov fosílnych palív ostávajú otvorené. Nasledujúce kroky Ruska v energetickej stratégii predstavujú rozširovanie distribúcie a zvyšovanie ťažby energetických surovín. Dokedy to ruské ložiská vydržia je otázne. Kedy sa opäť prívody ruských palív zavrú a obnovia závisí od vývoja nielen ekonomických, ale najmä politických vzťahov. V dnešnom globalizovanom svete sú na seba závislé aj zjavne vzdialené subjekty ekonomiky.

Od nástupu prezidenta Putina sa situácia v Rusku doslova zmenila. Z postsocialistického štátu balansujúceho na pokraji bankrotu sa stal silný a konkurencieschopný hráč na medzinárodnom poli s vládou pevnej ruky a hojným energetickým sektorom. Úspech Putinovej politiky však nepozostáva len z pozitívnych javov, ale doprevádzajú ho aj problémy nedostatočnej liberalizácie a obmedzovania konkurencie na trhu. Čo sa týka energetiky, nové expandujúce podniky nemajú rovnocenný priestor na presadenie sa na trhu a väčšinou sú vytlačené monopolnými subjektmi. Ďalším problémom je netransparentné vykazovanie aktuálnych stavov energetických surovinových rezerv, ktoré sú predmetom pochyb partnerov o udržateľnosti dodávok v budúcnosti. Zahraničné výskumné spoločnosti nemajú kompletný prístup k ruským surovinovým zdrojom z dôvodu národnej bezpečnosti. Pri vykazovaní oficiálnych hodnôt zásob preto vznikajú otázky dôveryhodnosti a transparentnosti ruských zdrojov. Bezpečnosť ruských záujmov sa stala významným prvkom energetickej politiky, pretože príjmy do rozpočtu zvyšujú najmä rastúce ceny energií, ktoré sú európski spotrebitelia na rozdiel od domácich schopní zaplatiť. Tak ako sú európske štáty závislé na ruských dodávkach, tak je Rusko závislé na európskych platbách. Trend vzájomnej závislosti by mal v budúcnosti posilniť energetickú bezpečnosť v Európe, aj keď závisí od politických rozhodnutí a aktuálnych vzťahov jednotlivých štátov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knižné zdroje

- [1] BALÁŽ, Peter a kol. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. 3.Vydanie. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546s. ISBN: 978-80-89393-18-3.
- [2] DUDÁŠ, Tomáš a kol. 2011. *Svetová ekonomika - Sektorový aspekt*. 2. Vydanie doplnené. Bratislava: Ekonóm, 2011. 266 s. ISBN 978-80-225-3177-1.
- [3] LIPKOVÁ, Ľudmila a kol. 2011. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint dva 2011. 433s. ISBN 978-80-89393-37-4.
- [4] LUŽKOV, M. Jurij.2010. *Světová hospodářska krize ruskýma očima*. Praha: Daranus, 2010. 110s. ISBN 978-8101-026-2.
- [5] PAŇUŠKIN, Valerij – ZYGAR, Michail. 2008. *Gazprom: Ruská zbraň*. Bratislava: Daranus, 2008. 110s. ISBN: 978-80-86983-5.

Odborné a výskumné práce

- [6] DAINTITH, Terence – HANCHER, Leight. 2008. *Energy Strategy in Europe: The legal framework*. Google books: European University Institute, 2008. [cit.2012-18-01]. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=OQGjcH3Gp5kC&printsec=frontcover&dq=Energy+strategy+in+Europe:+The+legal+framework&hl=sk&sa=X&ei=oUFTT_G_EcWzhAfawonSCw&ved=0CDEQ6AEwAA#v=onepage&q=Energy%20strategy%20in%20Europe%3A%20The%20legal%20framework&f=false>
- [7] DULEBA, Alexander. 2009. *Poučenia z plynovej krízy v januári 2009*. Analýza. Bratislava: Výskumné centrum SFPA, 2009. 42 s.
- [8] GELB, B. 2003. *Russian Oil and Gas Challenges*. [cit.2012-18-01]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/58988.pdf>> , 15 s.
- [9] GROMADZKI, Grzegorz – KONONCZUK, Wojciech. 2007. *Energy game: Ukraine, Moldova and Belarus between EU and Russia*. Stefan Batory Foundation, 2007. 44 s.
- [10] IVANOV, V. Vladimir. 2003. *Russian Energy strategy 2003: Balancing Europe with the Asia- Pasific Region*. Erina, 2003. 7s.
- [11] LOUGH, John. 2011. *Russia's Energy Diplomacy*. Briefing paper. London: Chatham House, 2011. 16 s.

- [12] MANKOFF, Jeffrey. 2009. *Eurasian Energy Security*. New York: Council on Foreign Relations, 2009. 51 s.
- [13] MONAGHAN, Andrew. 2007. *Russia's Energy Diplomacy*. Roulledge, 2007. 16 s.
- [14] NBR. 2008. *Russian Energy Policy and Strategy*. Seattle: The National Bureau of Asian Research, 2008. 40 s.
- [15] WOEHREL, Steven. 2007. *Russian Energy Policy toward Neighboring countries*. CRS Report for Congress Congressional Research Service, 2007. 23 s.

Internetové zdroje

- [16] ARKMAN, Libor. 2009. *Den, kdy skončila plynová krize*. [online]. 12.01.2009. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://byznys.ihned.cz/c1-32621600-shrnuti-den-kdy-skoncila-plynova-krize>>
- [17] BELLONA. 2009. *Russian Pipelines Burst: Oil Rivers Flow*. [online]. 23.07.2003. [cit.2012-26-01]. Dostupné na internete: <http://www.bellona.org/english_import_area/energy/30532>
- [18] ČTK Energia. 2010. *Janukovič: Cena ruského plynu pre Ukrajinu by nemala presiahnuť 250USD/1000m³*. [online]. 26.02.2012. [cit.2012-10-03]. Dostupné na internete:<<http://www.energia.sk/tlacova-sprava/zemny-plyn/janukovyc-cena-ruskeho-plynu-pre-ukrajinu-by-nemala-presiahnut-250-usd1000-m3/6149/>>
- [19] DISCOVERY INSTITUTE. 2006. [online]. Russia blog. 03.08.2006. [cit.2012-08-01]. Dostupné na internete: <http://www.russiablog.org/2006/08/kommersant_mideast_war_means_m.php>
- [20] DRUZHBA. 2009. *Druzhba pipeline*. Pipelines international. [online]. 10.09.2009. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <http://pipelinesinternational.com/news/druzhba_pipeline/008045/>
- [21] ENERDATA. 2011. *Global Energy Intelligence*. [online]. 15.10.2008. [cit.2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://www.enerdata.net/enerdatauk/press-and-publication/publications/>>
- [22] EDI. 2011. *Belarus*. Energy Delta Institute. [online]. 20.11.2011. [cit.2012-16-01]. Dostupné na internete: <www.energydelta.org/mainmenu/edi-intelligence-2/our-services/latest-energy-news/belarus-gazprom>

- [23] ENERGY STATISTICS. 2009. *World gas consumption*. [online]. 01.04.2009. [cit.2012-06-01]. Dostupné na internete: <http://www.nationmaster.com/graph/ene_nat_gas_con_bil_cub_met-gas-consumption-billion-cubic-metres>
- [24] ENERGY TRIBUNE. 2007. *Russia: A Critical Evaluation of its Natural Gas Resources*. [online]. 13.02.2007. [cit.2012-19-01]. Dostupné na internete: <<http://www.energytribune.com/articles.cfm/379/Russia-A-Critical-Evaluation-of-its-Natural-Gas-Resources>>
- [25] ESPO. 2009. *ESPO Pipeline, Siberia, Russian Federation*. [online]. 29.3.2009. [cit.2012-11-02]. Dostupné na internete: <<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/espopipeline/>>
- [26] EURACTIV. 2007. *EU-Russia energy dialogue*. [online]. 24.09.2007. [cit.2012-23-02]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.com/energy/eu-russia-energy-dialogue/article-150061>>
- [27] EURACTIV. 2009. *Plynová kríza: Môže sa opakovať*. [online]. 23.11.2009. [cit.2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/energetika/clanok/plynova-kriza-moze-sa-zopakovat-013985>>
- [28] EUROPEAN COMMISSION. 2011. *Security of supply and international cooperation*. [online]. 07.09.2011. [cit.2012-14-03]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/energy/international/security_of_supply/cooperation_en.htm>
- [29] EUROPEAN PARLIAMENT. *Energy Strategy*. [online]. 15.11.2010. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20060109STO04118+0+DOC+XML+V0//SK>>
- [30] EIR. 2002. *Russia's Economy 1991-2001*. Executive Intelligence Review. [online]. 01.02.2002. [cit.2012-14-02]. Dostupné na internete: <http://www.larouchepub.com/other/2002/2904russ_econ.html>
- [31] GOLD GUIDE. 2011. *List of countries by foreign Exchange Reserves*. [online]. 06.01.2011. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.investingingoldguide.com/foreign-exchange-reserves.html>>
- [32] INDEX MUNDI. 2012. *Crude oil*. [online]. 20.03.2012. [cit.2012-23-03]. Dostupné na internete: <<http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=crude-oil-brent&months=300>>
- [33] JSC. 2010. *Ust Luga*. Baltic Ports Organization. [online]. 14.03.2010. [cit.2012-14-02]. Dostupné na internete: <<http://www.bpoports.com/303.html>>

- [34] KALOUS, Jindřich. 2009. *Plynová krize na pokračování*. [online]. 18.11.2009. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internetu: <<http://blisty.cz/art/49883.html>>
- [35] KRISTALINSKAYA, Svetlana. 2008. *Russia tackles associated gas flaring*. [online]. 03.10.2008. [cit.2012-19-01]. Dostupné na internetu: <<http://www.oilandgaseurasia.com/articles/p/115/article/114.>>
- [36] MÁČALOVÁ, Pavlína. 2009. *Od ledna hrozí další plynová krize*. [online]. 13.09.2009. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internetu: <<http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-svet/c1-38638530-od-ledna-hrozi-dalsi-plynova-krize-ukrajina-nemuze-zarucit-tranzit-z-ruska>>
- [37] MANNTEUFEL, Ingo. 2010.: *Merkel steht für stabile Beziehungen mit Russland*. [online]. 15.10.2008. [cit.2012-06-03]. Dostupné na internetu: <<http://www.dw.de/dw/article/0,,1856954,00.html>>
- [38] NATO. 2008. *Nato Summit Bucharest*. [online]. 26.08.2008. [cit.2012-14-03]. Dostupné na internetu: <<http://www.summitbucharest.ro/en/1.html>>
- [39] OIL AND GAS JOURNAL. 2009. *Russia's 2011 output sets new post-Soviet production record*. [online]. 06.01.2009. [cit.2012-28-01]. Dostupné na internetu: <<http://www.ogj.com/articles/2012/01/cges-russias-2011-output-sets-new-post-soviet-production-record.html>>
- [40] OIL GAS ARTICLES. 2010. *Pipeline expansion projects*. [online]. 06.07.2010. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internetu: <<http://www.oilgasarticles.com/articles/396/1/Russias-Proposed-Oil-Pipeline-Routes-and-Pipeline-Expansion-Projects/Page1.html> >
- [41] PRONINA, Lyubov. 2009. *Russia Warns of Gas Crisis If Ukraine Misses Payment*. [online]. 11.11.2009. [cit.2012-21-03]. Dostupné na internetu: <<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=ayxIA3Fxbq6A>>
- [42] PUTIN, Vladimir. 2000. *Presidential Election 2000*. [online]. 04.04.2000. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internetu: <<http://thinkexist.com/quotation/very-interested-in-expanding-the-number-of/688731.html> >
- [43] ROSNEFT. 2010. *Angarsk Refinery*. Downstream. [online]. 06.09.2010. [cit.2012-19-02]. Dostupné na internetu: <http://www.rosneft.com/Downstream/refining/Refineries/Angarsk_Refinery>
- [44] RUSSIAN MINISTRY OF ENERGY. 2003. *The Summary of Energy Strategy 2003*. [online]. 28.08.2003. [cit.2012-05-01]. Dostupné na internetu: <http://ec.europa.eu/energy/russia/events/doc/2003_strategy_2020_en.pdf>

- [45] RUSSIAN OIL COMPANIES. 2009. *Russian Oil Companies*. [online]. 10.03.2009. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://russianoilcompanies.net>>
- [46] SITA. 2010. *Plynová kríza je zažehnaná*. [online]. 02.07.2010. [cit.2012-26-02]. Dostupné na internete: <<http://www.cas.sk/clanok/171998/plynova-kriza-je-zazehnana-bielorusko-a-rusko-sa-dohodli-na-cene.html>>
- [47] SITA. 2011. *Ukrajina sľubuje, že sa plynová kríza nebude opakovať*. [online]. 29.09.2011. [cit.2012-03-02]. Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/cl/111607/Ukrajina-sľubuje-ze-sa-plynova-kriza-nebude-opakovat>>
- [48] SLOVÁK, Kristian. 2009. *Plynová kríza obnažila slovenskú bezmocnosť*. [online]. 14.01.2009. [cit.2012-06-03]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/plynova-kriza-obnazila-slovensku-bezmocnost.html>>
- [49] SRS. 2007. *Podľa Greenspana by Rusko nemalo kupovať USD*. [online]. 16.03.2007. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.srspol.sk/moznosti-ekonomickej-spoluprace/moznosti_ekonomickej_spoluprace/podla-greenspana_by_rusko_by_nemalo_kupovat_usd>
- [50] SOUTH STREAM. 2011. *Significante*. Europe's energy security. [online]. 07.06.2011. [cit.2012-10-02]. Dostupné na internete: <<http://south-stream.info/index.php?id=9&L=1>>
- [51] THIRD WORLD NETWORK. 1998. *The Russian crisis of 1998*. [online]. 15.10.1998. [cit.2012-09-02]. Dostupné na internete: <<http://www.twinside.org.sg/title/1998-cn.htm>>
- [52] U.S. EIA. 2010. *Russia*. Energy Information Administration. [online]. 30.06.2010. [cit.2012-19-02]. Dostupné na internete: <<http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=RS#ng>>
- [53] U.S. EIA. 2010. *Russia Analysis*. [online]. 02.11.2010. [cit.2012-24-01]. Dostupné na internete: <<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS>>
- [54] US DEPARTMENT OF STATE. 2012. *Background Note: Russia*. [online]. 19.03.2012. [cit.2012-22-03]. Dostupné na internete: <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm#econ>>
- [55] WORLD BANK. 2012. *Russian economic report*. [online]. 24.01.2012. [cit.2012-06-02]. Dostupné na internete: <<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/>>

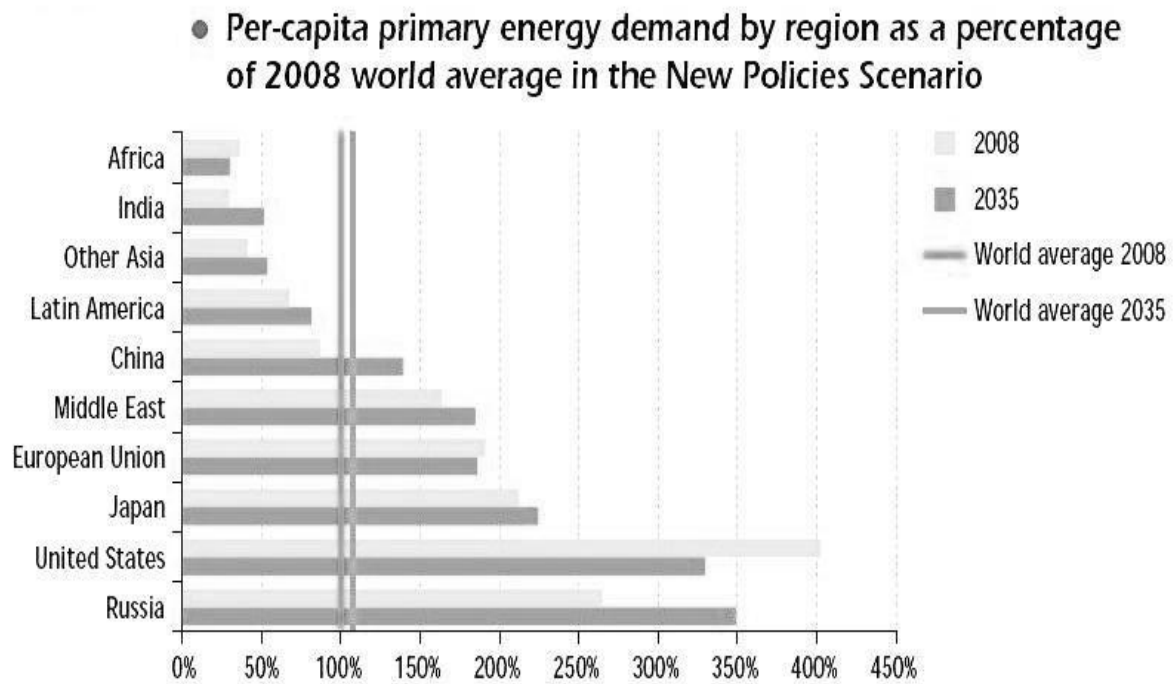
ZOZNAM PRÍLOH

Príloha č.1: **Primárny energetický dopyt podľa regiónov per capita.**

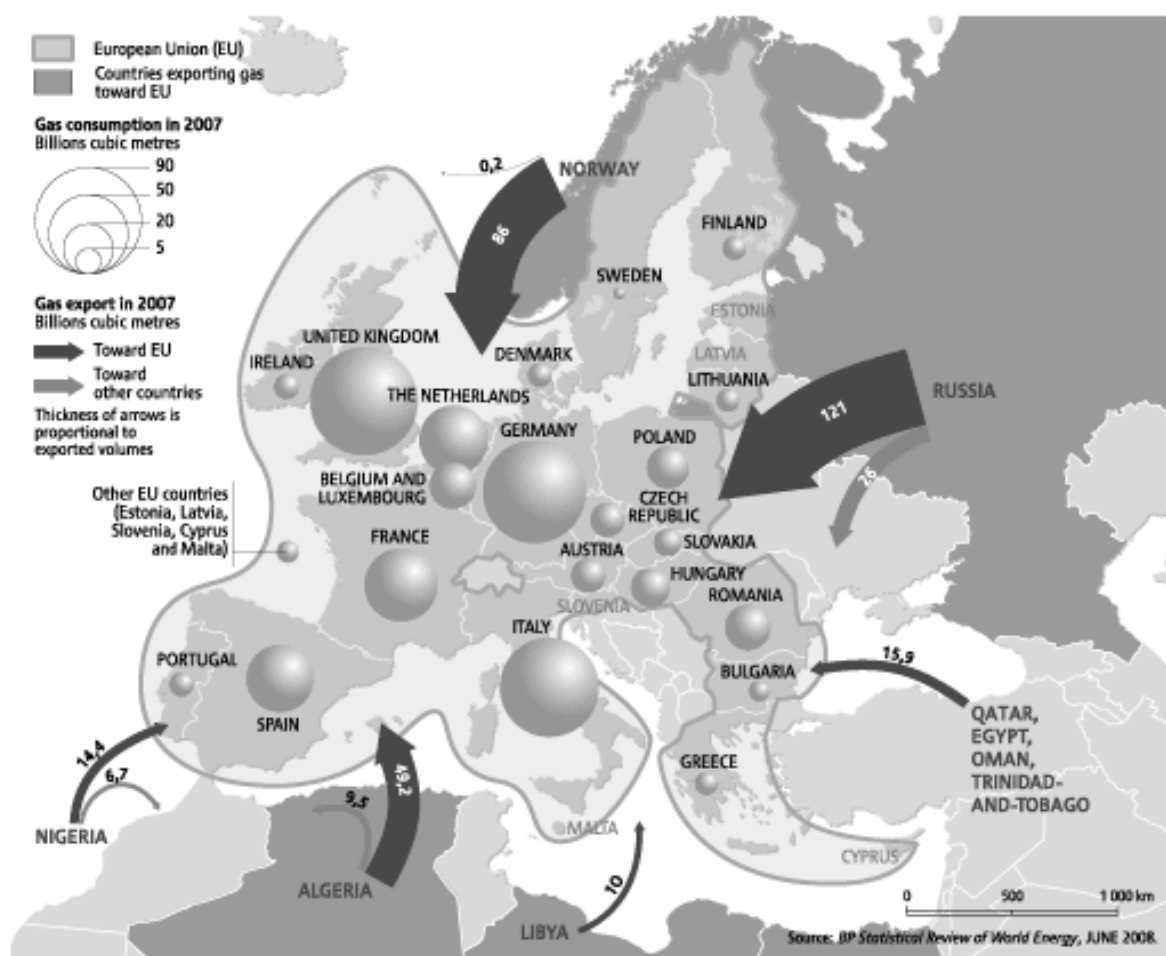
Príloha č.2: **Dodávky plynu do Európskej Únie.**

Príloha č.3: **Primárne ropovody a plynovody v Európe.**

Príloha č.1: **Primárny energetický dopyt podľa regiónov per capita.**

Príloha č.2: Dodávky plynu do Európskej Únie.

Príloha č.3: Primárne ropovody a plynovody v Európe.

